

A A N D E N

LEESER.

Bemide Leefser / geflykerboijs daat niet pr.
strefliker is / dan dat een kind in sijn jon-
ge bleefende seugt / hem oephene in den
A, B, C. als in de Fundamenten der sel-
bet / om dies te perfecter in 't leesen te sijn.
Soe en sijn ook niet gemakkelyker woort een Schoo-
lmeester / om eer te behalen / als de seugt te leeren
leesru met een goet Fundament / 't welk hem naeder-
woorden / Afoni ad Tibiam; dat is / gewote Sa-bok-
ken / en vergeliken wogen woorden by Papieren
Wynsen / die niet kleynen wintd kunnen omwaagen /
want een Huls / dat geen Fundament heeft kan lig-
telijk in den orout vallen. Soe is het mede niet de
kinderen / als sy de Fundamenten niet veel en ken-
nen / om wel te leesen / de experientie leert van dat
hebben om wel te leesen / dat sy eenige perfectie kunnen
hebben / datter Schylleren tot immitie besiedet wou-
den / die (soo sy nietman) wel leesen kennen: Ja be-
ter van witten als van winnen: Want sy kennen wel
aan voer Pieter weeten: Hogtans is / hi laat staen
reide / wren niet wat een Sillabe is / hi laat staen
hoofte souden leesen met Sillaben / 't welk hi voor
ysent heude / ende ook seer uut om dies te perfecter /
sonder enige woorden ober te staen / te wogen leesen /
Want / soo doerde kansen gescreuen sin bedoeden wor-
den. Derghalven / betwude Alreter / hebbe hi de Pen-
ne

Provinciale
Bijzondere
van
Friesland

ne by der handt genomen / ende alle meerfichtigheit aange-
gevent / om dit mijn Boekstien / 't welck ik noeme
Trap der Jeugt, enz. in d'ynk te laten uitgaan: waar
in ik bewijse; hoe en op wat maniere een jong / ofte
out Persoon / die leesen nog schryven kan / moet on-
derweesen worden / ende van Trap tot Trap moet
leeren op gaan: hier mede noeme ik haar niet te lee-
ren eenige andere Crappen / vooz en al eer si den cer-
scien Trap / die ik noeme A B C perfectelijck (niet
van buyten / maer van binnen 't Boek) konnen op-
seggen / onderschepdende ofte onderkennende d' een
Letter van d' ander / ende daar na t' onderrichten in
den tweden Trap der Sillaben / dat is / tot verbat-
tinge van een / twee ofte meer Letteren / dooz een eu-
kelde Self-klinker ofte Vocale: welck zijn ses in het
getal / namelijk a e i o u y, ofte dooz een dubbelde
klinker of Consonne / b c d f g h k l m n p q r s t v w x z.
Also ik hier na byeder wijfent sal.

Aangaande den Trap der woorden / Diphthongen /
Criphtongen / ende andere restereende / acht ik onna-
dig alhier in dit Boekstien / die sonder Byl / of kaar-
se in den dag sien en leesen kan / niet twijffelende / of
dit mijn Boekstien sal alle Lief-hebbers der Spel-
en Schryf-konst / aangenaam wesen: Wensche vooz
mijn mochte en arbeit geen grooter vergeidinge / dan
dat 't selve in alle Schoelen / tot groote profijt der
Jeugt mogte ingevoert / ende geleert worden: Ende
soo ik merken kan / dat het N L. aangenaam is /
sal N L. op een ander tijdt beter reitament doen:
Non fuit in Solo Roma Parata Dies. Konnen en is
niet gebout tot op eenen dag.

Vaart wel.

E F R.

E E R S T E T R A P.

Van de rechte Cygenschap der Letteren of A, B, C.

Aangaande de eerste Trap / die ik no-
me ABC, soo sult gy weten / en hier
uit leeren / dat de Letteren van onse
A B C bestaan in ses-en-twintig Let-
teren / als / a b c d e f g h i k l m n o p q
r s t u v w x y z. Dooz welck A B C,
alles wordt geschreven en uit-gedrukt / wat eenigen
mensck in sijn gedachten kan begrijpen / en die de
Letteren van onse A B C niet en kan / 't is onmo-
gelijck eenig woordt te kunnen leesen ofte verstaan /
daarom moet de geene / die leesen wil leeren / hem
vooz eerst wel neessig oeffenen / den alle de Letteren
van 't A B C, soo wel groote als kleine / te leeren
kennen en onderschepden.

Sal hier mede dan beghinsel gaan maken van den
A B C, die men de Discipelen op de na-volgende
verscheyden manieren sal doen op-seggen / haer de
Letteren lerende / eerst recht uit / voigens de oude
maniere / ende als dan van achter: daar na de regels
gedelt in vier letteren / drie en twee / op de laatste
maniere / van boven tot onder / ende wederom van
onder tot boven / op dat si des te beter de Letteren
onderschepden konnen / ende sulkis doende / heel per-
fect in de Letteren / waar hare het spellen of boek-
staben geleegen is / mogen wesen: want het kan ge-
schieden / dat men niet een Letter uit een woordt
laten / 't selve quadjh / ja geensins boek-staben / en
ter beghen spellen kan.

Romanische A, B, C.

A B C D E F G H I
K L M N O P Q R S T U
V W X Y Z.

A B C D E F G H I
K L M N O P Q R S T U
V W X Y Z.

A B C D E F G H I
K L M N O P Q R S T U
V W X Y Z.

Romanische

Romanische A, B, C.

A b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v
w x y z æ œ ð &c.
A B C D E F G H I J K L M N O P Q
R S T U V W X Y Z.

Italianische A, B, C.
A a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u
v w x y z.

A B C D E F G H I J K L M N O
P Q R S T U V W X Y Z.

Sesquialtera A, B, C.

A a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u
v w x y z.

Alphabet of Self-Ministry.

Doet al/ de/ e. wort afgedekt in Tetteren / die
men Doeten heet / dat zijn Doye makers of Sey
Ministry / ende sijn dese sey.

A. e. l. o. n. p.

Dammet in dese Doye Doeten getreent worden
met een titelen / soo doet die titelen soo veel als
in / ofte n / als hier onder te sijn is:

Eschickia- { a }
ingren. { e } macht { an }
{ i } { in }
{ g } { om }
{ h } { in }
{ n } { in }

Consonen / ofte Medeluyders.

De andere woorden gescreten Consonen / of Medeluyders: want sy haal hen selben geen voeg ofte ge-
 dat komen maken: maar sy hebben hyn geluut van
 der ses Vocalen / ende zijn dese

bedsghijkinnoparstowp.

De (s) die sit (ora) ende (v) (van) ende de (w)
 die sit (wee) noeme / stelic sit hier mede onder de Con-
 sonen / also 't ook Consonen zijn / ende geen geluut
 van haer selfs en hebben / als hier te sien is.

- Sacht / seut / sicut / soch / sulen.
- Dacht / wecht / vijg / bof / buiff.
- Dat / weet / wit / wol / wulphs.

De (w) wert doorgaans (dubbeld in) genaamt /
 noch 't onrecht / want in ons gescrete Nederlandtse
 tale geschryuen lop geen (dubbeld in) maar wel in
 de Agyptische / als tuus, tuam &c. Daarom noeme
 in hem (wee) gelijck de Hoogduitschen.

Liquiden / of Half luyders.

Sit de bongschryuen Consonen woorden uitgenomen
 vijf Letteren / die men Liquiden / of half-luydende
 Letters noemt / ende dat om dat sy wat seker als
 de andere Consonen ofte Medeluyders uitgesproken
 worden / ende zijn dese:

I m n r s.

Den voat aangaat de Diphthongen / ende Crishton-
 gen / die genaemt worden van twee en haal drie ver-
 schyden Vocalen of Sells-klinkers / zijnde ac / au /
 ay / co / oe / ou / oey / een / fae / seu / tee / oey /
 etc. want hwa in den vierden Cray bescreyden
 Crayen te hiden zijn.

T W E

**T W E D E T R A P.
 Van de Silaben.**

Wat aangaat de vierde Cray / soo moet sy ook
 leeren (komende alle de Letteren van uwen
 A, B, C. heel perfect) hwa en op wat maniere / sy /
 een / twee / drie ofte meer Letteren in een voegende /
 een Silabe meugt maken / ende daar na een perfect
 woort sijn kunnen uitsprecken: Hierom tot oeffenin-
 ge / heb ik een deel der voornaamste Silaben afschri-
 veselt: want met dese / inrest alle de woorden moe-
 ten gescreit worden.

- zib eb ib ob ub
- zic ec ic oc uc
- zid ed id ob id
- zif ef if of uf
- zig eg ig og ug
- zich ech ich och uch
- zict eck ick ock uck
- zil el il ol ul
- zin en in on in
- zid end ind oind und
- zyp ep ip op up
- zic er ic ec uc
- zic eg ig og us
- zic et et et ut
- zic er ic ec uc
- zic be bi bo bu
- zic die dit dig diu
- zic bee beo boe bou
- zic cie ci ci cu

- Cray re cri cro cru
- Da de di do du
- Dra der dri dro dru
- Dwa dwe dwi dwo dwu
- Fa fe fi fo fu
- Fla fle flī flo flu
- Fra fre frī fro fru
- Ga ge gi go gu
- Gla gle glī glo glu
- Gra gre grī gro gru
- Ha he hi ho hu
- Ia je ji jo ju
- Ka ke ki ko ku
- La le li lo lu
- Ma me mi mo mu
- Pa pe pi po pu
- Pla ple plī plo plu
- Pra pre prī pro pru
- Qua que qui quo quu
- Ra re ri ro ru

5

Schen schze schzi schzo
 schpi
 Sla se si so sta
 Sma sme simi sma smu
 Spa spe spi spo spu
 Sa te ti to tu
 Va ve vi vo vu

Vla vle bli blo bit
 Vra vre vri vro vru
 Wa we wi wo wru
 Wza wze wzi wzo wzu
 Fa fe fi fo fu
 Za ze zi zo zu
 Zwa zve zvi zvo zvu

Om nu aan te wijzen wat een Sillabe is / ende hoe alle woorden met dese voorgaande Sillabe moeten beginnen ofte eindigen / soo heb ik hier het Gebedt onses Heeren / afgedekt met Sillaben / gestelt / op dat gy des te beter naderhant sult komen met volle woorden leesen / die met deselve wel t' samen brengen.

Het Va-der On-se.

O V-se / Va-der / die / daar / zift / in / de /
 He-me-len. Ge-hep-licht / wer-de / U-
 wen / Da-me / U / Rij-ke / toe-ko-me / U-
 wen / heil-le / ge-schie-be / op / der / Har-
 den / als / in / den / He-mel. Geeft / ons /
 broy-den / ons / da-ge-lyk-sche / Broodt.
 En-de / ver-geeft / ons / on-se / schul-den /
 als / wy / oek / ver-ge-ven / on-se / Schul-
 de-na-ren. En-de / en / lep-det / ons / niet /
 in / ver-see-hin-ge. Maar / ver-lost / ons /
 van / den / Doo-sen. Want / u-wz / is /
 Dact Rij-ke / de / kracht / en-de / de / Heer-
 lyk-heit / in / ver / Een-wig-heit / A-men.

DERDE

DERDE TRAP.

An 't verschil der woorden / die met een enkelde ofte met een dubbeld de Vocale geschreven worden.

Met mijnen derden Crap sal ik u aan-wijzen het verschil in de klank / en resonantie van een Vocale / ofte van twee in een woordt te gader gestelt / tot dien einde heb ik een klein getal van woorden / alhier by een geboegt / om dies te beter 't ver- volg te kunnen begrijpen / ende te perfecter de nabol- gende woorden ofte namen / vervolgens haer Silla- ben te mogen leesen.

a Enkel.	aa Dobbel.	i Enkel.	ij Dobbel.
Bal	Baal	Bil	Bijl
e Enkel.	ee Dobbel.	Bit	Bijt
Belt	Beelt	Bilt	Bijlt
Ben	Been	Lit	Lijt
Ders	Deers	Mit	Mijt
En	Een	Wit	Wijt
Fen	Feen	Zin	Zijn
Hel	Heel		
Het	Heet	o Enkel.	oo Dobbel.
Het	Heet	Doet	Doort
Let	Leet	hoet	hoort
Met	Meet	loet	loort
Del	Deel	loet	loort
Det	Deet	loet	loort
Stelt	Steelt	loet	loort
Streck	Streckt	loet	loort
Del	Deel	loet	loort
Deet	Deet	loet	loort

Wit.

't Verschil van de pronuntiatio tusschen de (f) ende de (v) is seer groot / gelijkt de onderstaande woorden aan wijsen: Ende wordt hier in Frieslandt door quade gewoonte seer misbruikt in 't pronuncieren / seggende Vader / Vrouw / voor Vader / Vrouw enz. Daarom heb ik nodig gevonden hier onder eenige woorden voor te stellen / die met (v) ende niet met (f) moeten geschreven / ende ook perfect daar na gepronuncieert worden.

Leest en spreekt dan dese woorden soetjes uit na de (v) Als:	<table border="0"> <tr><td>V</td></tr> <tr><td>Vader</td></tr> <tr><td>Van</td></tr> <tr><td>Vragen</td></tr> <tr><td>Dez</td></tr> <tr><td>Voegen</td></tr> <tr><td>Dol</td></tr> </table>	V	Vader	Van	Vragen	Dez	Voegen	Dol	Maar leestse noch en pro- nuncieertse voor al niet scherp gelijkt een (f) Als:	<table border="0"> <tr><td>F</td></tr> <tr><td>Fader</td></tr> <tr><td>Fan</td></tr> <tr><td>Fragen</td></tr> <tr><td>Fiel</td></tr> <tr><td>Fis</td></tr> <tr><td>Foegen</td></tr> <tr><td>Fol.</td></tr> </table>	F	Fader	Fan	Fragen	Fiel	Fis	Foegen	Fol.
V																		
Vader																		
Van																		
Vragen																		
Dez																		
Voegen																		
Dol																		
F																		
Fader																		
Fan																		
Fragen																		
Fiel																		
Fis																		
Foegen																		
Fol.																		

Op moet ook weten / datter somwilsen eenige woorden / met andere Letteren worden geschreven / maar nochtans anders gepronuncieert worden / als C / K / Ph / tie / en E z, OE ee.

In de Silaben daar de (c) voor een (e) ofte (i) komt te staan / pronuncieert men de C gelijkt een S als /

Cicero	} leest aldus }	Sifero
Ceremonie		Seremonie
Cilinder		Silinder

De (c) voor (a) (u) (i) en (r) pronuncieert men als een k ook mag men soedange woorden wel met een (k) schrijven.

Caif

Dolgen nu verscheyden Mans en

Vrouwen Namen / volgens het A / S / C.

A Barck / Abba / Abel / Abimelech / Abraham / Achilles / Adam / Adolph / Adriaan / Agestius / Agrippa / Albert / Alexander / Alle / Allaert / Ambrosius / Anthonius / Arent / Aristoteles / Arareres / Asasuerus / Athanasius / Aurelius / Avigall / Adriaentje / Aechtje / Aeltje / Agniet / Anshie / Atje / Aulje.

B Bacchus / Balaam / Baldus / Balthasar / Barent / Bartel / Baruch / Barthe / Barmert / Boëtius / Burchert / Bonaventura / Barbette / Bauwe / Beatrix / Bell / Berentje / Beije.

C Arel / Cicero / Claes / Claude / Clement / Cyprian / Coiraad / Coenraad / Cornelius / Cyprian / Crispinus / Crispijn / Catharintje / Cecilia / Celutje / Chyslijntje / Claeske / Commertje.

D Daniel / David / Diederik / Diogenes / Dymbora / Diculwer / Dirkje / Dorothea.

E Ede / Egbert / Emanuel / Engelbert / Elias / Ernst / Eusebius / Eufert / Ezechiel / Elisabeth / Emereus / Engeltje / Eva / Evertjen.

F Fabian / Ferdinand / Fenca / Felie / Floris / Frans / Frederik / Franciscus / Frermanicus / Frararius / Flamminicus / Frankus / Fransus / Potius / Francijntje / Flora / Focahjua / Fulva.

G Ghysel / Geraert / Gerhant / Gerrit / Gilles / Gysbert / Goossen / Gostijn / Goubert / Goringus / Gustavus / Geertje / Geertruit / Gersje / Geertje / Gersje / Gietje.

C 2

Hans / Dake / Dardo / Deltas / Dordyk / Dercu-
 les / Derman / Dide / Dillebrand / Dilarius /
 Dugo / Durbrecht / Daaske / Helena / Dester / Veil-
 tie / Dillegom / Dellestje.
Jacob / Jan / Jansen / Jasper / Jette / Jeremias /
 Jeps / Job / Joost / Joseph / Jouke / Jaak /
 Isracl / Julianus / Justinus / Jettie / Jtske.
Kasper / Karpenier / Kerst / Koert / Konstanti-
 nus / Kullianus / Kreesje / Kileentje.
Lias / Lambert / Laurens / Leonard / Lientwe /
 Lodewijk / Lucas / Leonora / Lyntje / Lyske /
 Lubrich / Lucretia / Lutske.
Matthijs / Marcus / Marten / Maximiliaan /
 Melchior / Melis / Melwes / Michiel / Meint-
 je / Machteltje / Margrietje / Maria / Martha /
 Maephe / Meinske.
Nabal / Naboth / Nanne / Nathan / Nero /
 Nestor / Nicolaas / Nicodemus / Nijus / Neel-
 tie / Nieske / Nantje.
Obbe / Octaviaan / Oetse / Ouke / Olivier / O-
 phert / Olt / Origenes / Otto / Orljen.
Paulus / Paucas / Philips / Picardus / Pieter /
 Paulwehijntje / Pietronelle / Pietertje.
Quans / Quins / Quintijn / Quintillaan / Qui-
 njus / Quadratus.
Raphael / Rensof / Remer / Remer / Rinske /
 Rinske / Robert / Roelandt / Roelof / Rombout /
 Rutger / Rebecca / Rinske / Roelofse / Ranske.
Samuël / Salomon / Sampson / Sebastiaan / Si-
 mon / Silvester / Sjoert / Sjonke / Sijdsje /
 Sjoofke / Sijntje / Sijanna / Swaantje.
Titus / Taco / Tarquinius / Theodorus /
 Theunis / Tiborius / Tamme / Tibbe / Tjep-
 ke /

ke / Tjerik / Tans / Taatske / Tammeke /
 je / Teunje / Talle / Talle / Tjanke / Teunje /
 Tieske.
Valentijn / Virgilius / Ulrich / Urias / Urbanus /
 Urseltje.
Wilhelm / Warner / Watsje / Wimaant / Wijse /
 Willem / Wouter / Willenke / Witske.
Xaverus / Xenophon / Xenocrates / Xavecius / Xer-
 res / Xanthus.
Ype / Ysbrandt / Yfedorus / Ytse / Ytske / Yt-
 jen / Yda.
Zacharias / Zachens / Zebodius / Zedechias /
 Zeus / Zerubbabel.

De vier Wianden der Werelt.
Oost / West / Zuid / Noord.

De twalef Maanden des Jaars.

Januarius / Februarij / Martius / Aprilis /
 Mayus / Junius / Julius / Augustus / Septem-
 ber / October / November / December.

Namen der Seventien Provintien.

Zabandt / Limborg / Lutzenburg / Gelderlande
 Vlaanderen / Artois / Fenequinden / Hollandt
 Zeelandt / Navien / Zutphen / Courmefis / Mache-
 lou / Utrecht / Frieslandt / Over-ijssel / Guelingen

Volgen de Namen der Boeken des Ouden en Nieuwen Testaments.

G enesis	1	Genes	1
Exodus	2	Exodus	2
Leuiticus	3	Leuiticus	3
Numeri	4	Numeri	4
Deuteronomium	5	Deuteronomium	5
Josua	6	Josua	6
Judicum of der Richteren	7	Judicum of der Richteren	7
Ruth	8	Ruth	8
I. Samuel	9	1. Samuel	9
II. Samuel	10	2. Samuel	10
I. Regum of Koningen	11	1. Regum of Koningen	11
II. Regum of Koningen	12	2. Regum of Koningen	12
I. Paralipomenon of Chronijck	13	1. Paralipomenon of Chronijck	13
		2. Paralipomenon of Chronijck	14

De Boeken der Propheten.

J esaja	15	Obadja	1
Jeremia	16	Jona	2
Threnorum of Klaeg-Liederen Jeremia	17	Mitha	3
Ezechiel	18	Habakuk	4
Daniel	19	Zephania	5
Hosea	20	Haggai	6
Joel	21	Zacharia	7
Amos	22	Maleachi	8

De Boeken des Nieuwen Testaments.

E uangeliu Matthei	23	I. Tot den Thessalonicen	3
E uangeliu Marci	24	II. Ten Timotheum	4
E uangeliu Lucz	25	III. Ten Titum	5
E uangeliu Johannes	26	IV. Ten Philemon	6
Actorum of Handelingen der Apostelen	27	V. Tot den Hebrzen	7

De Send-brieven Pauli.

Tot den Romeinen	1
I. Tot den Corinthen	2
II. Tot den Corinthen	3
Tot den Galaten	4
Tot den Ephesen	5
Tot den Philippensen	6
Tot den Collossensen	7
I. Tot den Thessalonicen	8

De Algemeyne Brieven.

Send-brief Jacobi	9
I. Send-brief Petri	10
II. Send-brief Petri	11
I. Send-brief Johannes	12
II. Send-brief Johannes	13
III. Send-brief Johannes	14
De Sinto-brief Jude	15
Apocalypsis ofte Openbaringe Johannes	16

Volgen

Volgen eenige Geslacht-registers uit het Oude en nieuwe Testament.

I Chronijken I.

- 1 **A**dam / Seth / Enos
- 2 Kenan / Mahaleel / Jared
- 3 Henoeh / Methusalach / Lamech
- 4 Noach / Sem / Cham / ende Japhet
- 5 De kinderen Japhets waren Gomer / ende Magog / ende Dagdai / ende Javan / ende Tubal / ende Mesech / ende Tiras
- 6 Ende de kinderen Gomers waren Askenaz / ende Thaphat / ende Togarmia
- 7 Ende de kinderen Javans waren Elisa / ende Tarshis / Chittim / ende Donanim
- 8 De kinderen Chams waren Kus / ende Mizraim / Put en Canaan
- 9 Ende de kinderen Kus waren Seba / ende Habila / ende Sabta / ende Raëma / ende Sabtecha / ende de kinderen Raëma waren Sebeba / ende Dedan
- 10 Kus nu gewan Nimrod / die begon geweldige te zijn op Aarden
- 11 Ende Mizraim gewan de Luidim / ende de Kenanim / ende de Lehabim / ende de Naphtusim
- 12 Ende de Naphtusim / ende Casluchim / (van welke de Phylisijnen zijn voortgekomen) ende de Capthorim
- 13 Canaan nu gewan Sidon sijnen eerst-geborenen / ende Het
- 14 Ende den Jebusi / ende den Amori / ende den Gergasi
- 15 Ende den Hebi / ende den Reki / ende den Sini
- 16 Ende den Arbadi / ende den Semari / ende den Hamathi

17 De kinderen Setas waren Elam / ende Aš-
sur / ende Arphacfad / ende Lud / ende Aram / en-
de H / ende Hul / ende Gether / ende Mesech.
18 Arphacfad nu geway Setah / ende Setah ge-
wan Heber.

19 Aan Heber nu zijn twee Soonen geboren: de
naam des eenen was Peleg / om dat in sin dagen het
Aardtrijk verdeelt is / ende de name sijn's Broeders
was Joktan.

20 Ende Joktan gewan Almoad / ende Selys /
ende Haxarababek ende Jerach.

21 Ende Hadoran / ende Hsal / ende Dikla.

22 Ende Chah / ende Abimael / ende Dalka.

23 Ende Opfir / ende Habila / ende Jobab. Alle
dese waren Soonen Joktans.

24 Sem / Arphacfad / Setah.

25 Heber / Peleg / Heshu.

26 Scrug / Nafos / Cerah.

27 Abiram / die is Abraham.

28 De kinderen Abraham's waren Isaac / ende
Ašmael.

29 Dit zijn hare gesoorten: De eerste-geboren
Ašmaels / was Hethajoch / ende Hedar / ende Ad-
hef / ende Dibsam.

30 Massa / ende Duma / Massa / Hadad / ende
Thema.

31 Ictur / Naphis / ende Hedinna: Dese zijn de
kinderen Ašmaels.

32 De kinderen nu van Ictura Abraham's by-
wyf [die.] baerde Zimran ende Jolisan ende Mes-
dan / ende Medan en Jshak / ende Seah; Ende
de kinderen Joktan waren Secha ende Dedan.

33 De kinderen Midian nu waren Epha / ende
Ephoz / ende Henoch / ende Abida / ende Elda: Die
alle waren Soonen van Ictura.

34 Aba-

34 Abraham nu gewan Isaac: de soonen Isaac
waren Chan / ende Jtrael.

35 Ende de kinderen Esaus / Eliphaz / Hefnes /
ende Jehus / ende Jaclan / ende Korah.

36 De kinderen Eliphaz waren Teman / ende Cim-
na / ende Amalek.

37 De kinderen Hefnes waren Hahar / Cerah /
Saima / ende Massa.

38 De kinderen Seir's nu waren Lotan / ende
Sohal / ende Zibeon / ende Ana / ende Dison / en-
de Gar / Disan.

39 De kinderen Lotans nu waren / Hori / ende
Yonnan / ende de Suster Lotans was Timna.

40 De kinderen Sobals waren Alvan / en Ma-
nahat / ende Chah / Sephi / ende Ornan; ende de
kinderen Zibeons waren Aja / ende Aja.

41 De kinderen Aja waren Dison / ende de
Soonen Disons waren Yonnan / ende Eddan / en-
de Jethran / ende Seteran.

42 De kinderen Ezer's waren Bithan / ende
Zabadan / ende Jarvan: De kinderen Dikan's
waren Us / ende Yram.

43 Dit nu zijn de koningen die geregeert hebben
in 't Landt Edoms / eerder een koning regerde o-
ver de kinderen Akraks / Bela de Soone Dero's /
ende de name sijn'er Stadt was Dinsaba.

44 Ende Bela sterf / ende Jobab regerde in sijn
plaats / en Soone Cerahs van Hegera.

45 Ende Jobab sterf / ende Husam mit het Land
der Chemariten / regerde in sijn plaats.

46 Ende Husam sterf / ende Hadad de Soone Be-
dads regerde in sijn plaats / die de Medianten in
het velt Moabs verstoeg / ende de name sijn'er Stadt
was Dibsy.

47 Ch-

47 Ende Hadad stierf / ende Samla van Mastekta regeerde in sijne plaats.

48 Ende Samla stierf / en Saul van Rehoboth aan de riviere regeerde in sijne plaats.

49 Ende Saul stierf / ende Baal-hanan de Soone van Rehoboth regeerde in sijne plaats.

50 Als Baal-hanan stierf / soo regeerde Hadad in sijne plaats / ende de Naame sijner Stadt was Pabi / ende de name sijner Vuisvrouw was Mehetabeel / de Dochter van Matred / Dochter van Mezahab.

51 Oec Hadad stierf / soo werden Docten in Edem / de Doct Cumma / de Doct Aha / de Doct Aetheth.

52 De Doct Rhobama / de Doct Ela / de Doct Pinon.

53 De Doct Uena / de Doct Cheman / de Doct Dibzar.

54 De Doct Maadial / de Doct Iram: Dese waren de Docten Edoms.

Mattheus I tot het 17 vers.

Het Boek des geslaches Jesu Christi des Soons Davids / des soons Abrahams.

2 Abraham geluan Isaac: ende Isaac geluan Jacob: ende Jacob geluan Judan / ende sijne Broeders.

3 Ende Judas geluan Phares: ende Sara by Chamor: ende Phares geluan Esron / en Esron geluan Aram.

4 Ende Aram geluan Aminadab: ende Aminadab geluan Naasson: en Naasson geluan Salmon.

5 Ende Salmon geluan Booz by Ruth: ende Booz geluan Obed by Ruth: ende Obed geluan Jesse.

6 Ende Jesse geluan David den Koning: ende David de Koning geluan Salomon by de geene die Urias [Wijf was geweest.]

7 Ende

7 Ende Salomen geluan Roboam / ende Roboam geluan Abia: ende Abia geluan Asa.

8 Ende Asa geluan Josaphat / ende Josaphat geluan Joram / ende Joram geluan Oziam.

9 Ende Ozias geluan Joatham / ende Joatham geluan Achaz: ende Achaz geluan Ezechiam.

10 Ende Ezechias geluan Manasse / ende Manasse geluan Amon: ende Amon geluan Josiam.

11 Ende Josias geluan Jeremia / ende sijne Broeders ontrent de Babilonische overvoeringe.

12 Ende na de Babilonische overvoeringe geluan Jeremia Salathiel / ende Salathiel geluan Zerobabel.

13 Ende Zerobabel geluan Abiud: ende Abiud geluan Eliakim / ende Eliakim geluan Azor.

14 Ende Azor geluan Zadok / ende Zadok geluan Achim / ende Achim geluan Eliud.

15 Ende Eliud geluan Eleazar / ende Eleazar geluan Matthan / ende Matthan geluan Jacob.

16 Ende Jacob geluan Joseph / den Man van Maria / uit welke gebooren is Jesus / beset Christus.

Luce 3 van het 23 vers tot vers 38

23 **E**nde by Jesus begon ontrent dertig Jaren [oude] te wesen / zijnde (also men meinde) de soone Josephs / des [soons] Heli:

24 Des [soons] Matthat / des [soons] Levi / des [soons] Melchi / des [soons] Anna / des [soons] Josephs /

25 Des [soons] Matthatia / des [soons] Anna / des [soons] Naum / des [soons] Esui / des [soons] Naggai.

26 Des [soons] Maath / des [soons] Matthatia / des [soons] Simci / des [soons] Josephs / des [soons] Juda /

27 Des

Inhoudende eenige Christelijke
Huis-Gebeden / ende Schriftuur-
lyke Spreuken: tot Oeffe-
ninge der Jeugt.

Op dese Cray gelcommen zynde: ende alle de
voorzgaande Craypen wel geleert hebbrnde / vol-
gens myn onderwijs / sullen wy u lieden nu niet
meer laten Doct-scharen / maar alles oydeneelst ende
wel doer Leeren: Tot welken eynde wy hier ver-
scheydene Christelijke Gebeden / ende Schriftuurlyke
Spreuken hebben by een verstaamt.

Het Gebedt ons Heeren.

M A T T H. VI vers 9.

1. O He Vader die si de Hemelen sijt.
2. Uw Name werde geseyligt.
3. Uw koningeycke kom.
4. Ons dagelijcs bedet geyft ons heden.
5. Ende vergerft ons onse schulden / gelyk ook wy
vergeden onse schuldenaren.
Ghy ry leyt ons niet in versoekinghe: maer ver-
lost ons van den boogen.
Want Uw is het koningrijcke / ende de heicheit /
ende de heerscheit / in der ewigheyd /

A M E N.

dit

- 27 Des [soons] Joanna / des [soons] Abisa-
des [soons] Zerobabel / des [soons] Sathiel / des
[soons] Mari.
28 Des [soons] Melchij / des [soons] Abdi-
des [soons] Casan / des [soons] Glimodan / des
[soons] Et.
29 Des [soons] Jase / des [soons] Eli zer /
des [soons] Jorina / des [soons] Matthat / des
[soons] Abi.
30 Des [soons] Simon / des [soons] Juda /
des [soons] Josephs / des [soons] Jonan / des
[soons] Elakim.
31 Des [soons] Melca / des [soons] Manan /
des [soons] Matthata / des [soons] Nathau / des
[soons] Davids.
32 Des [soons] Jesse / des [soons] Obed / des
[soons] Soas / des [soons] Salmon / des [soons]
Nathan.
33 Des [soons] Aminadab / des [soons] Ra-
ran / des [soons] Esrom / des [soons] Phares /
des [soons] Juda.
34 Des [soons] Jacobs / des [soons] Isaaks /
des [soons] Ahehams / des [soons] Chara / des
[soons] Nachor.
35 Des [soons] Saruch / des [soons] Ragau /
des [soons] Phaleu / des [soons] Peher / des
[soons] Sala.
36 Des [soons] Cahnan / des [soons] Ahehar-
ad / des [soons] Seth / des [soons] Dot / des
[soons] Lamech.
37 Des [soons] Mathusala / des [soons] E-
non / des [soons] Jacob / des [soons] Malalei /
des [soons] Cainan.
38 Des [soons] Enos / des [soons] Seth / des
[soons] Adams / des [soons] Gods.

Achte

Het Morgen Gebedt.

O Barmhertige Vader / wy danken u / dat gy desen nacht soo gerouwelijck vooz ons gewaakt hebt: ende bidden u / dat gy ons wilt stercken met uwen Heiligen Geest / die ons voortaan gelede / dat wy deser dag (mitsaders alle de dagen onses lebens) mogen besieden tot alle gerechticheit ende heplighent / ende wat wy in handen nemen / dat ons oogen altyd sien / om uwe cere te verbeeyden / alsoo dat wy alle den voorspoet onses voornemens van uwe milde-handt alleen verwaagen. Ende op dat wy sulken genade van u verlijgen / wilt ons (na uwe belostenisse) vergiben alle onse sonden / dooz dat Heplige Lijden ende Bloedt vergieten onses Heeren ende Zaligmaker Jesu Christi: Want sy zyn ons van herten leet. Verlicht ook onse herten / op dat wy alle werken der dwyfernisse af-gelept hebbende / als kinderen des Lichts / in een nieuwen leben mogen wandelen / in alle Godzaligheyt / ende Hepligheit. Geest ook uwen zegen / tot de bekehdunge uwes Goddelijken Woortz: Verstaort alle werken des Dumbels. Sterkt alle Kercken-dienaers en de Overheden uwes Volkes. Troost alle vervolgde ende benauwde herten dooz Jesum Christum uwen lieben Sone onsen Heere / welke ons belooft heeft / dat gy ons alles wat wy in sinen Naam bidden / sekerlijck geben sult / ende daarom ons alsoo heeft leeren bidden.

Onse Vader, &c.
Sterkt ons ook in 't rechte geloode / 't welck wy van herten ende met den monde belijden.

Ik gelove in God den Vader, &c.

School

* Gebedt na den Eeten.

Alsoo spreekt de Heere in het vijfde Boek Moyses.

Cap. VIII. Vers: 10, 11.

Als gy dan sult gegeten hebben, ende versadigt zyn, soo sult gy den Heere uwen Godt loven, over dat goede Landt, dat hy u sal hebben gegeven.

Wacht u dat gy des Heeren uwes Godts niet en vergetet; dat gy niet en soud houden sijne geboden, ende sijne Rechten, ende sijne Insettingen, die ik u heden gebiede.

Heerre Godt / Hemeliche Vader / wy danken u vooz alle uwe weldaden / die wy sonder ophouden van Uwe milde Handt ontfangen / dat het Uwen Goddelijken wille is / ons te onderhouden in dit tijdelike leven / ende ons te versorgen met alle onse noodduyst: Maar insonderheit dat gy ons herborcia hebt tot de hoope van een beter leven / 't welck gy ons geopenbaart hebt dooz U Heplig Euangelium. Wra bidden u Barmhertige Godt ende Vader / dat gy niet toe en laat dat onse herten hier in dese Werdtsche ende vergankelyke dingen sonden ingelwoyent zyn: maar dat wy altyds mogen opwaerts sien ten Hemel / verwagende onsen Zaligmaker Jesum Christum / tot dat hy in de Wolcken verschijnen sal tot onser verlossinge / A M E N.

Avondt

Avondt-Gebedt.

O Barmhertige Godt / eeuwig Licht / schijnende in de duysternisse / gy die verduyst den nacht der sonden / ende alle blintheit des herten. Radien gy de nacht verordneert hebt om te rusten / gelijk den dag om te arbeiden: Wy biddeu U / geest dat onse Lighamen in vrede ende stilheit rusten / op datse daar na bequaam zijn mogen te lijden den arbeit diese dragen moeten. Matigt onsen slaap / dat die niet onordentelijck en zy / op dat wy aan lijf ende ziele onbebleekt mogen blijven: Ja dat onse slaap selfs geschiede tot uwer eeren. Verlicht de oegen onses verstands / dat wy in de doot niet en ontslapen / maar altijd verwagten op onse verlossinge uit deser elendigheid / bescherm ons ook vooz alle aanberchtunge des Duyvels / ons in u Heylig geleid nemende. Ende hoewel wy desen dag niet toe gebragt en hebben / sonder tegen U grootelijcks gesondigt te hebben: Wy biddeu U / wilt onse sonden bedekken dooz U groote barmhertigheid / gelijk gy alle dingen op der aarden / met de duysternisse des nachts bedekt / op dat wy daarom van U manschijn niet verstooten werden. Geeft ook rust en troost allen krankten / bedroefden ende aangehogten herten / dooz onsen Heere Iesum Christum / die ons alsoo heeft leeren bidden.

Onse Vader, &c.

Schri-

Schriftuyrljke Spreuken.

Om de Teugt / al leesende tot Godsaligheyt en Zedigheyt op te wekken.

De plicht der Kinderen tegens Godt, tegens haare Ouderen, en tegens haar selfs.

De vreesse des Heeren is het beginsel der Wetenschap: De Dwase verachten Wijsheit ende Tucht. Proverb. 1. vers 7.

Wie den Heere vreesst / die sal sijne onderwijssinge aannemen / ende die haar broeg tot hem maken / sullen bliden wat haar wel bebaagt. Zyr. 32. vers 15.

Mijn kindt / verkieft de Onderwijssinge van uwe Teugt aan / ende tot uwe grise Dayren toe sult gy Wijsheit vinden. Zyrach 6. vers 18.

Wie de Tucht lief heeft / die heeft de Wetenschap lief. Maar wie de bestraffinge haat / is onvernuytig. Proverb. 12. vers 1.

En wijs Soon hoort de tucht des Vaders: maar een Spotter en hoort de bestraffinge niet. Proverb. 13. vers 1.

Hebt gy lust tot Wijsheit / soo bewaart de Geboden: ende de Heere sal u deselve verleenen: Want de vreesse des Heeren is de Wijsheit ende Tucht / ende sijn welbehagen is Geloove ende Sagtmoedighheit. Zyrach 13. vers: 26, 27.

Die den Heere vreesen / sullen sijne woorden niet ongehoorsaam zijn: Ende die hem lief hebben / sullen sijne wegen bewaren. Zyrach 2. vers 18.

Hoort na uwen Vader / die u gewonnen heeft: ende en veracht u Moeder niet / als sy ont geworden is. Koop de Waarheit / ende en verkoopse niet: [Witsgadders] Wijsheit / ende Tucht / ende Verstand. Proverb. 23. vers: 22, 23.

Die sijnen Vader ofte sijnen Moeder vloekt / diens
Lampe sal uit-gelofcht worden in zwarte Duffter-
nisse. Proverb. 20. vers 20.

En Quaas sal de Tucht sijns Vaders versma-
den: Maar die de bestraffinge waarneemt / sal kloek-
samiglijc handelen. Die de Tucht verwerpt / die
versmaadt sijne Ziele: Maar die de bestraffinge
hoort / krijgt versant. Proverb. 15. vers 5, 32.

En wijse Soon sal den Vader verblifden / maax
en dat mensche veracht sijne Moeder. Proverb. 15.
vers 20.

Die sijnen Vader ofte Moeder berooft / ende seit /
ten is geen overtreddinge / die is des verderbanden
Mans gefelle. Proverb. 28. vers 24.

De Ooge die den Vader bespot / ofte de gehoos-
samheit der Moeder veracht / die sullen de Rabens
der Becke uit-pikken / ende des Arents jongens sul-
lense eten. Proverb. 30. vers 17.

De Lupaart is te gelijken by enen beslijten steen /
ende een pegelijc schijfelt hem uit over sijne on-eere.
En Lime is gelijc een Koe-drek op den Mist-hoop:
Die hem op-neemt / schuddet de handen af. Zyrach
22. vers 1, 2.

Die sijnen Vader eert / die versant sijne sonden:
Ende wie sijnen Moeder eert / is gelijc als die schat-
ten vergadert. Zyrach 3. vers 3, 4.

Die sijnen Vader verlaat / die is gelijc een Gods-
lasteraar / ende wie sijnen Moeder tot toorn verwekt
die is verbloekt van den Heere. Zyrach 3. vers 18.

En zijt niet stout met uwe Tonge / ende luyt ende
sluyt in uwe werken. Zyrach 4. vers 34.

Gevendt uwe mondt niet tot Zwerren / ende en
ghewendt u niet den Heiligen te noemen. Zyrach 23.
vers 8.

Sox wie sijnen Vader ofte sijnen Moeder slaat /
die sal sekerlijc gedoodt worden. Die ook sijn Va-
der

der ofte Moeder vloekt / die sal sekerlijc gedoodt
worden. Exodus 21. vers 15, 17.

Mijn kindt / verpocht uwe Ziele terwijl gy leest /
en siet wat voer haar schadelijc is / ende en geeft het
haar niet. Zyrach 37. vers 38.

Plicht der Ouderen tegens haar Kinderen, om die te
ruchtigen ende te leeren.

Hoort gy Kinderen / onderwijst deselve / ende buigt
u haren Hals van der Jongt aan. Zyr. 7. vers 23:

Leert den Jongen de eerste begijnselen na den eijch
sijns wegs / als hy oost ondt sal geworden zyn / en
sal hy daar van niet af wijken. Proverb. 22. vers 6.

Kinderen die in een goet leven worden opgeboedt /
verbergen de slechte afkomsic van haar Ouders:
Kinderen die in verachtige ende ongeschijckheit haer
roemert / die bedickten de Gedele afkomsic haer ge-
slachts. Zyrach 22. vers 7.

Tuchtigt uwen Soon / alster noch hope is: Maar
en verheft uwe Ziele niet om hem te dooden. Prov.
19. vers 18.

En wort de tucht van den Jongen niet / als gy
hem niet de roede sult slaan / en sal hy niet sterben.
En sult hem niet de roede slaan / ende sijne ziele van
de Helle redden. Proverb. 23. vers 13, 14.

Openbare bestraffinge is beter dan verborgen lief-
de. Proverb. 27. vers 5.

De Moede der bestraffinge geeft Wijsheit / maax
een kindt dat sich selven gelaten is beschaamt sijne
Moeder. Tuchtigt uwen Soone / ende hy sal u ge-
tusichit aandoen / ende hy sal uwe Ziele vermalen-
lijsheden geben. Proverb. 29. vers 15, 17.

Ende verlangte niet na een groote menigte van
Kinderen / noch en verheugt u over Godlose So-
nen / indien si vermenigvuldigen: Verheugt u over
haar niet / sog de vrees des Heeren by haar niet en
is.

Deetrombt op haer leuen niet / ende en acht
de meentige niet. **Maer** een hechtvoerdige is be-
deem te seerden / dan **Goddoofe** kinderen te heelden.

Die sinnen Soone lief heeft / die sal de kroede alreys
aan hem besigen / op dat hy eindelijk aan hem we-
hengt woode. **Die** sinnen Soone liefheyt / sal oer
hem verlijst woeden / ende in het midden der be-
maarde **Andon** sal hy van hem roemen. **Die** sinnen

Soone leert / die sal sinnen **Arant** tot **Staloesheit**
verwekken / ende in **trouwbooghheit** der **Dieren**
sal hy oer hem heyligh sijn. **Is** sijn **Dader** gesche-
ken / soo is **et** of hy niet geschoon en konar : want
hy heeft na hem achter gelaten eenen die hem gelijch
is. **Zyrach** 16 vers: 1, 2, 3, 4.

Die sinnen Soon af-sicht / die verbindt sijn
koncken / ende op elc roepen woeden sijn **Singelma-**
ren ontact.

Den ongesant **Deet** moedt **verboelig** / ende een
ongehonden Soon wort **maechtilig**.

Streelt u kindt / ende het sal u **beresghaken** ;
speelt met hem / ende het sal u **bederven**. **Archt**
niet met hem / op dat u geen **finete** en **duchome** /
ende gy ten haften niet op uwe **Andon** en **lijet**.

En geeft hem geen macht in der **Singt** / ende en
dieret sijn **dierrenheden** niet.

Singt sinnen **Als** in der **Singt** / ende **lyeet** sijn
En **ebanen** **terwijlen** hy noch een **kindt** is / op dat hy
niet **en** **veuliger** sijt **verhart** **Sijnde** / u **ongehoosjaam** /
ende **uwer** **selen** **finete** **3n**.

Endertwijf **ikem** **Soon** / ende **maakt** u **werck** van
hem / op dat gy u niet en **soot** aan sijn **ongertgaf**
hiet. **Zyrach** 30. vers: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

En geeft ikem **Soon** ende **Ally** / **3iocker** / ende
Denat geen **maet** **elut** u / **soo** lange gy **leest**.
Sijde en **geft** uwe **goederen** aan **geen** **andert** / op
dat

dat gy niet (herontu hebbende) om de selbe behoefte
te smeken. **Soo** lange als gy noch **leest** / ende **aaf-**
sint in u is / en **geeft** u **selven** in **uermants** **andere**
macht oer : **Maer** het is beter dat de **kinderen** in
smeken / dan dat gy na de **handen** uwer **Soonin**
siet. **Zyrach** 33 vers: 19, 20, 21.

N E G E N D E T R A P .

Leerende, hoe men een Penne wel zal snyden,
houden en voeren, &c. Als mede van de Pune-
tuaten en. Diftinctionen in 't lefen en Schrij-
ven : Mitsgaders van de Abreviatien, &c.

De Soogachtende **knappen**, **Say** **keere**
dat **keere**, **hy** **oer** **opgefontunney**, **ghu-**
de, **is** u **keerde** **alre** **genoesfacy** **ge-**
keert, **wat** **sof** **der** **Speel** **hy** **leest**
konst **Say** **moede** **is** **soo** **gy** **ouwe** **Onaerwiffin-**
ge **maer** **wel** **geft** **waerfontunen**. **Sorget** **Say**
om **angy** **Olegende** **Crax**, **Sie** **miet** **veef** **angy**
genofunt **woorden**, **De** **kleyne** **Schryfkonst**, **Sie**
3). **Sal** **keere** **gey** **gemue** **wel**, **te** **lyden** ;
te **Goede**, **gey** **te** **Goeden** ; **gey** **fontunen** **om** ;
u **keere** **wel**, **te** **fontunen** : **ook** **perfect** **te**
De **ghoeten**, **keue** **op** **dat** **deley** **Crax** **mues** **angy**
Diene **Soor** **de** **geene** ; **Sie** **gey** **wijde** **ay**
te **keere** **wel**, **oeffnen** ; **om** **gefe** **Reere** **se** **ghif-**
ken, **al** **De** **reiben** ; **Contraeten** **gey** **anderynd** ;
te **keeren**, **soo** **ge** **alre** **muel** **seue** **gefe** **Re-**
vey **se** **ghif** **Ratey** **Dencken**, **te** **muet** ; **om** **alre**
Principaely **Say** **de** **De** **ghif** **fontun** **Ganderel**, **al-**
soo **dat** **dey** **ve** **ge** **ghif** **niet** **dit** **se** **inget** **Soef** **keey**
al

alderhande soorten van Boeken en gescreven
Brieven perfectelyk kan leeren lesen, inge-
lyk verscrevde Handen leeren schrijven.

Onderrichtinge, om te leeren een goede Penne te
snijden, ofte te bereyden.

Als men een Penne bereyden wil, om te
schrijven, moet men hier op wel acht ne-
men; soo gy u schrift of letteren, die gy in 't
schrijven makey wilt, 't zy na den linker of na
den rechterhand draeyen wilt, dat als dan 't spits
of punt der Penne op die zijde een weynig
hoger affsnijdt als 't ander einde, in die verscrey
dat de Penne, daerse kortst is u op die zij-
de in 't schrijven wat heyl: maar soo het schrift
heel, recht moet wesen, gelijk men meesten-
deel doet in de staande Oederlandsche; als
ook in Spaansche, Romeinsche, florentijn-
sche, en andere Handen, maakt als dan dat
beide de spitsen of punten der Penne, even
lang gesneden zijn. Als dan schrijvende, maakt
dat gy in een geheel woort, hoe lang het sel-
ve ook mag wesen, alle letteren van 't woort
aan malanderen bindende, met een trek vol-
tindet, ende en ligt de Penne geenzins op,
voor ende alse 't woord volkomenlyk zy ge-
schreven. Dit doende sal u schrift sonder
eenig twyffel, goed wesen.

Maniere om een Penne te voeren of te houden.

De Penne versneden ende wel bereit zyn-
de, moet men die houden, eerst met
twee

twee vingeren, te weten, met den Duim
ende den Wys-vinger, ofte u eerste Vin-
ger; daer toe dan een weynig voegende de
naest volgende, te weten, den middelsten
vinger, sluytende dese drie vingers also
driehoek-wyse om de Penne; met de twee
eerste moet men de Penne meest houden,
den middelsten alleenlyk tot hulpe nemende,
op dat de Penne u die te vast ter hand
sta. Gy moet ook in 't schrijven u vingeren
recht uitsteken, datse even gelijk zijn: Soe
den middelsten een weynigjen langer voegen-
de in 't recht uitsteken als de twee andere:
maer soo, dat den middelsten, op den vier-
den vinger, half ende half, ende den vier-
den op den kleinsten vinger, van agter op
leene: Also dat de geheele hand alleenlyk
op den kleinsten vinger moet steunen ofte
rusten. Dit is nu van een Penne te sni-
den, ende wel te houden. Volgt nu de per-
fecte maniere om wel te leeren schrijven.

Een goede Onderwyzinge om alle de Letteren
te formeeren, ende Perfect te Schrijven.

In den eersten moet den Schrijver weten,
dat de Ligamen der letteren even groot
moeten zijn. De letteren ofte rond of vierkant,
eenendeel gehoofd of gestreket: en sommi-
ge gehoofd en gestreket te samen. Onder
ende en vierkant behoren (a e m n o r v
S s
D w y)

bespreekt sy 't einde der woorden, sy als dat sy gebreukt myn het dwaarspreepken niet. Ten laatste, met desey trek (l) 't wele sey el p, konney gemaakt worden (b h k l) sy, met de (c) konney gemaakt worden deser, nabolgen- de letter (a t o e o p) met desy trek bay (s) wor- den begonney (i n u q s s w) also dat die dese drie letteren (l c t) met wyde kan, intene 't vafelyk dat hy het gehere (a b c) niet kan kommen.

Nota. Dat de letteren sy n segghen soo Soet, spatie bay malkanderen moeten he- bey datter tusschen beyde sey (o) kan staan. Ook mede tusschen twee moorden der spatie bay sey (o) of sey sey hoogsten sey, (m) sey ware. Dat ge sy het segghen sey, tyeck son sey letter son willeen midden: Soete moeten twee regelley soo Soet, bay malkander staan, als yeder regel, breed p, also dat de letteren bay d' eenre regel d' ander niet sy voeren, ten ware seunge letteren niet ghelede lau- ges trekken: Segghet ook n regelley seeg, hier wel op tekende, sal n segghet goed syn.

Volgt dan de Punctuatiën, Distinctiën of Oa- derscheydinge der Redenen, in 't Leezen en Schrijven gebruyckelijc.

Nu dit alles aangewesey hebbende, kan sy met makten, om n die te perfectere te ma- ken sy 't desey ende segghen, D. L. door desey t van

Trap te kensy al de Punctuatiën, Punctuatiën, O. b. v. actiën, die sy onsey Oederlauffseghy Druk ofte Segghen waegenomeny ende geobserveert moeten worden, want soo gy perfectere en met Soetstant wilt lesen, soo moet gy eerst weten, sy is agt menen waer ge sy 't desey moet ophou- den, of rusten, om desy sy wel te Soetstacn, bay 't geue gy leeft: Ondero 't al n lesen te be- geest, ende sonder begrip Say sin. Maer sy 't segghen p. L. dit voornamelyk nodig te weten. Want intien gy seunge Drief ofte yest ander komt te segghen, sonder distinctie ofte ondersceydinge der redenen, soude niemant uwe meyninge ten regte konney verstaen, noch begre- pen: Daarom hebbe ik ook nodig geboonden desey Trap der Punctuatiën ey Punctuatiën (die an- derzint mede by de Soetstacn behoort) alhier by de Segghen-konst te stellen, also niet eerst vast moet konney lesen, al eer men de kragt der Punctuatiën kan begrippen. Maer sy 't segghen, moet niet die sy 't begy moedwendigste wel wetten te maaken, ende te Soetstacn.

De Punctuatiën zijn dan deze:

- 1 / , Comma of Virgula.
- 2 ; Punct-Comma, of Semi-Colon.
- 3 : Dubbelde-Punct, of Colon.
- 4 ? Interrogatio, of vraegteken.
- 5 ! Admiratio, of Verwonderings-teken.
- 6 . Punctum, Puer: of Stipken.
- 7 () Parenthesis, of Tusschen-stellings-teken.
- 8 . Copulatio, of t' Samen-kioppinge.

10 - Divisio, of Schepd-teeken.
Apostrophus of Apheresis, dat is / Teeken van Wegneeminge.

Dan de Comma, of Virgula. (/,)
Dit teeken wort by de Grieksey Comma genoemd, ende by de Latijney Virgula, zyn figurie in de Grieksey en Latijnssey Geschriften is aldus (,) maar in de Hoog- en Nederduitsche Druck is een sequint rechte streck-ken, als hier (|) ende niet dit Teeken worden ondersceyden de woorden, spreken en onvolkomene redenen, die van eenderleye materye sprekende zyn, nochtan niet byten propoost, in den selven zin, wat wijt uitloopen. Ende over al, waer dese Comma of Virgula staet, moet men een klein wegnig rusten, en sijn adem wat verhalten. Als by exempel; Ik heb in de Schriftuyre van Job gelesen, dat hy hadde veel Kinderen, veel Rijkdommen, veel Ossen, veel Koeyen, veel Schapen, veel Kalveren, &c.

Dan de Punct-Comma, of Semi-Colon. (;)
Dit Teeken wort gebruikt om ondersceit te maken in een reden daer de volgende spreken van sijn sequinen te willen veranderen, en nochtan dienem tot verklaringe en bevestinge van 't gene te vooren is geseyt: Verdindende een derde of vierde deel, van een volkomene zin, als by exempel: Soo segt de Heere; Siet, dat ik gebouwt hebbe, breek ik af; ende dat ik geplant hebbe, ruk ik uit; zelfs dit gant-

sche Land &c. Ende waer men desey Punct-Comma ofte Semi-Colon gedruckt ofte gesceyven sijn, daer moet men sijn adem de heelste langer verhalten, ende rusten, als by den (,).

Dan de Dubbelde-Punct, ofte Colon. (:)
De Dubbelde-Punct, of Colon, wort gesceit agter een vaste reden, die eenen halven zin maekt; ofte een lid van eenige Sententie; daer men noech yett byvoegen moet, en den volkomene zin te beslyten; als by exempel: Also voer Elia met een onweder ten Hemel; Ende Elisa sag 't: Ende hy riep: Mijn Vader, mijn Vader, Wagen Israëls, ende sijne Ruyteren, ende hy sag hem niet meer: ende hy vattede sijne Klederen, ende scheurde se in twee stukken. Waer men dit Teeken sijn, moet men eens soo lange rusten als by een Comma, ende een wegnig langer als by een Semi-Colon.

Dan de Interrogatio, of Vraag-teeken. (?)
Interrogatio, of het Vraagteken, stelt men als men gemant een Vraag-reden stelt, ofte gemant yett wet af-vraegt: ende wort altooch agter de Vraag-redeney geteekent, als by exempel: David riep Abner: Sult gy niet antwoorden Abner? doen antwoorde Abner: wie zijt gy die tot den Koning roept? Doe seyde David tot Abner, zijt gy niet een Man, ende wie is u gelijk? Waerom dan en hebt gy over uwen Heere den Koning geen wacht gehouden? Op dit Vraagteeken

Mag meny soo lange rusten, als by dey Colon.

Dan de Admiratio, of Lehen der Dertwonderinge / of Dertwaalsherd. (1)

Het Teeky Day Derwonderinge of Dertwaalsherd, moet meny altyd stellet als meny by 't schrijven sey reddy. Soor heeft Day Soemwonderinge, Dertwaalsherd, Dertwaalsherd, of als meny eenige bekaegte doet; als by syem p. O! hoe ydel zijn de gedachten der menschen! o elendige! die geene, die na de Hoogheden der Werelt staan! die niet en begeeren dan Rijkdommen, Pracht ende hooge Staten: o hoe gelukkig is den stant der Armen! ende der geener, die haar Broodt eten in 't zweet harcs aangesichts!

Dan het Lehen Punctum. (.)

Punctum, ofte Puncten, stelt meny altyd als de reddy ofte sy Soekomey of geheel Soelmarkt is, ende als gy seggt, soo moet gy altoob de eerste letter Day het woord datter men volgt niet sey groote Doorletter, dat is, sey Capitael ofte Hoof-letter maken, door die dat gy niet dit Puncten, de reddy ofte sy best geskotey: En de andere wederom beginnen: Sy moet oec weeten, dat meny alle Ofsieten, En alle Namen Day Allen, Seggen, Diensten, Landen, Steden, Dorpen, Planten, Bomen, Vruchten, Dingen, Fivieren, Ende diergeleyke meer, niet sey Capitael ofte Hoof-letter moet schrijven.

Pated-

Parentheis, of Tusschen-stellings-treken. (O)

Parentheis, is in onse Tale te seggen sey kussigen inskellinge, En wort gestelt, daer men velt kussigen de redenen wil inboegen, om de pincten die te klaerde te dofy verstaen; Het welk men, sonder den sy te krenken, daer ook kaynt laten, En wort gestelt met twee Hare Macusie, waer Day 't eerste Hare Macusie gestelt wort sy 't beginnel, Dan 't gene men instelt, die eigenlyk Parentheis, moet genoent: Ende het ander sy 't einde, wien name is Conclusio, Ende worden gekeent als ( ) Exempla grais, Als Grafi Soone sag; (dien van Natyren stom was) dat een Soldaat sijn Vader wilde doofstecken, enz.

Dan de Copulatio in het Latijn / Hyphon in het Dytisch / ende 't Samen-knoopinge in 't Duyts. (-)

Copulatio, is in onse Tale sey 't Samen-knoopinge, daer mede men twee woorden sey maekender knooft: Ende wort gesteld aldus: by exempel. Achret niemant gelukkig, eer by sijn Leven ge-eindigd heeft: hier siet gy sy ge-eindigd, hoe dit woord werd gebonden, Ende niet dit Tekey 't samey aay maekendery ge-segt. Het gekeyt, Wijn-ranken, Zee-baken, Spijs-offer, 't Samen-komste, Schrijf-penne, 't Diergeleyke meer.

E

Dit

Van het Teeken Divisio. (-)

Divisio, dat is een verdeeling der Syllaben, en dat moet gy gebruikken als men op 't einde van eenige regel, in 't seggen, een woord van makander en moet deelen, door die in de Linie te kort valt om het geheel woord te volenden, deylende also 't woord niet Syllaben, sult als dan na de laatste gelatene Syllabe stellen het teken Voor: s. (- of =)

Van het Teeken Apostrophus. (')

Apostrophus, is soo veel te seggen, als een wegneeminge van een Vocale of Self-klinker, en wort dit teken altook gestelt in deselve plaetse daer de Vocale of Self-klinker is weggenomen, om aen te wysen dat daer een Vocale is uitgelaten, als in dese woorden; d'eerste, d'Akker, d'eeuwige, t'onlent, t'uwent, t'allen tijden, &c. in welke d'Apostrophus moet staen agter de d' en t', om dat de uitgelatene Vocale daer behoorde te staen: betekeneude d' de, ende de t' tot, gelijk offter stonde, de eerste, de Akker, de eeuwige, tot onlent, tot uwent, tot allen tijden, &c. Weet ook, dat achter de d' nog t' geen Apostrophus en mag komen, ten zy het volgende wort niet een Vocale begint, gelijk gy in de volgende woorden siet; want men niet mag seggen, d' Heeren, d' Staten, d' Gedeputeerden, d' Meester, maar de Heeren, de Staten, de Gedeputeerden, &c. 't Welk nog t'ant by vele Seggenken grovelijk wort misbruikt: Somtijts gebruik men dit teken op

een ander maniere, ende wort als dan een Apheresis, dat is, een voor-af neminge genomen, hier wort als dan het teken gestelt voor de 't of 't, also de Vocale en andere Letteren, aldaar weg genomen zijn, gelijk gy siet in dese woorden, 'tis, 't was, 't sal, 't welk, 't volk: 's morgens, 's avonds, 's nachts, &c. alhier betekent de 't het, de 's des: als offter stonde, het is, het was, het sal, het welk, het volk: des morgens, des avonds, des nachts, &c.

Van de Abbreviatien of Verkortingen der Nederlandze Woorden en Zyllaben.

Aengaande de Abbreviatien offte Verkortinge der woorden in 't seggen, sijn in overvloet in onse Nederlandtse Tale: en soo ik die alle wilde aanwijzen, behoeft alkeen daar toe wel een groot Boek: sal. dan hier nu siet gy eenige af-beelden, die meest bekent en in 't gebruik sijn, als volgt.

En wort gestelt voor ende; Voor: s. voor voor-seggen, voorn. voor vooruoem; m. voor niet; m. voor met; d. voor dat; h. voor het of heit; Sr. voor Seneur, Mr. voor Meester of Monsieur; Kon. Maj. voor Koninglyke Majestheit; Princ. Egel. voor Princelyke Egellentie; Sed. voor Sedatgde; Juplt. voor Jupetrant; Esq. voor Esquirant of Esquest; Triump. voor Triumpant; Sent. voor Sententie; Obl. voor Obligatie, en soo voorts.

TIENDE TRAP.

Leerende de Eerste Fondamenten van de Reeken-konst.

Numeratio, of Tellinge.

Lert alle getallen noemen en upt te spreken / die gemaakt werden upt dese ihlen Chiffers / namelijk: 1/ 2/ 3/ 4/ 5/ 6/ 7/ 8/ 9/ 0.

Chiffre-Getal.	Naem of Waerdpe	Gemeen Getal.	Chiffre-Getal.	Naem of Waerdpe	Gemeen Getal.
1	Een	I	10	Tien	X
2	Twee	II	11	Elf	XI
3	Drie	III	12	Twaelf	XII
4	Vier	IIII	13	Derthien	XIII
5	Vyf	V	14	Veertien	XIIII
6	Seis	VI	15	Vyftien	XV
7	Seben	VII	16	Seften	XVI
8	Acht	VIII	17	Sebentien	XVII
9	Negen	IX	18	Achttien	XVIII
0	Dullo	O	19	Negentien	XIX
20	Twintig	XX	200	Twee honderd	CC
30	Derzig	XXX	300	Drie honderd	CCC
40	Veertig	XL	400	Vier honderd	CD
50	Vyftig	L	500	Vyf honderd	CDL
60	Seftig	LX	600	Seis honderd	CCL
70	Seventig	LXX	700	Seben honderd	CCLXX
80	Achtentig	LXXX	800	Acht honderd	CCLXXX
90	Negentig	LXXXX	900	Negen honderd	CCLXXXX
100	Honderd	C	1000	Duyzend	M

Daer

Boek op een ander Manere.

Die sijn Getallen al, Te noemen niet en weert, Van Rekening en sal, Hy geven geen bescheert.

Getallen banezen	1	2	3	4	5	6	7	8	9	0
1	Een									
12	xij									
123	ic xxij									
1234	jm jic xxxiv									
12345	xijm iijc xlv									
123456	jc xxijm ivc lvj									
1234567	7 jmm ijc xxxivm vc lxxvij									
12345678	8 xijmm iijc xlvmm vjc lxxxvij									
123456789	9 jc xxijmmm ivc lvjmmvjc lxxxix									
1234567890	0 jm ijc xxxivmmm vclxxvijm viijcx									
96	Seis-en-negentig.									
374	Drie-honderd vier-en-sebentig.									
1639	Seften hondert / negen-en-dertig.									
5608	Seis-en-uyftig duysent / en acht.									
397685	Drie hondert duysent / 7 duysent / 600 / en 85.									

Additio, ofte Optellinge.

Lert hoe men verscheyde percelen van Getallen / In een somma sal brengen.

9 Als by Exempel; hier ter zijden staen 9 gulden. 5 gulden / 3 gulden / en 7 gulden / ander 3 mallhanderen; om die tot een Somma te brengen / soo begint te werken van onderen op / ende segt 7 ende 3 maekt 10 en 24 5 maekt 15 en 9 maekt 24. Soo is nu Somma volmaekt; ende bescept 24 gulden / seld die

3

die onder de Linie die onder de voozschreven Somma
staat: gelijk hier vooren te sien is.

25 Hier staat nu ter zijden 25 gulden 6 gulden
62 en 34 gulden: Om dese drie Perceelen in een
34 te brengen/ soo begint te werken onder aan
de Somma/ te weten/ van de 4 afloopende
121 opwärts/ en segt/ 4 en 2 maakt 6 en 5
maakt 11. Nu moet gy weten dat de rye van 5 2
en 4 enkele getallen zijn/ en de rye van 2 6 en 3
thienen zijn: daarom stelt de 1 van 11 onder de 4/
nu behoudt gy 1/ telt die met de naaste rye van on-
der op/ ende segt 1 en 3 is 4 en 6 is 10 en 2 is 12/
stelt 12 onder de voozschreven Somma by de 1 die gy
onder de 4 gestelt hebt/ soo is dese Somma ook vol-
maakt/ en beloopt 121 gulden/ gelijk gy hier boven
siet.

Guld.	stuyb.	penn.
476	-- 12	-- 9
779	-- 4	-- 6
325	-- 5	-- 12
345	-- 18	-- 14
1927	-- 1	-- 9

En koopman geeft uit
476 gulden 12 stuybers 9
penningen/ nog 779 gulden
4 stuybers 6 penningen/ noch
325 gulden 5 stuybers 12
penningen/ noch 345 gulden
18 stuybers 14 penningen.

Vraag: Hoe veel dat hy uitgegeven heeft? Stelt dese
Getallen onder malkanderen/ gelijck hier ter zij-
den staan. Nu begint van de rechter handt af/ seg-
gende 4 ende 2 is 6 ende 6 maken 12 ende 9 maken
21/ dan gaat na de volgende Linie/ van dewelcke elk
getal soo veel als 10 doet/ en segt 21 en 10 is 31 en
10 is 41. Nu dewijle de penningen hier mede op-
getelt zijn/ soo moet men geen 41 daar onder stellen/
maar oecleggen hoe veel stuybers/ (het welke de
naam is van de voozgaande getallen) dat 41 pennin-
gen maaken/ en men vind 2 stuybers/ ende schieten
nog

nog 9 penningen daar ober/ die men onder dese op-
gestelde Linie der penningen stelt/ dewijle deselve geen
heele stuybers en maaken/ en de 2 die stuybers zijn/
doet men by de stuybers/ seggende/ 2 en 8 maaken
10 en 5 is 15 en 4 is 19 en 2 is 21 en 10 als vooren
is 31 en 10 is 41/ dewelcke 2 gulden ende 1 stuyber
maaken/ derhalven set men 1 onder de opgestelde Li-
nie der stuybers/ en doet 2 by de volgende Linie der
gulden/ werkende dan als vooren: zulck dat/ den
uitgift hier af is 1927 gulden 1 stuyber en 9 pen-
ningen/ als blijkt by het voozschreven Exempel.

Guld.	stuyb.	penn.
1348	-- 19	-- 12
2589	-- 7	-- 9
2354	-- 9	-- 8
3409	-- 8	-- 9
9702	-- 5	-- 6

Guld.	stuyb.	penn.
75432	-- 8	-- 9
32920	-- 9	-- 8
5426	-- 7	-- 9
34783	-- 8	-- 6
148562	-- 14	-- 0

Proeve van Additio.

Maar of het gebeurde/ dat men twiffelachtig
waar/ als men sijn werk volbragt hadde/ of
dat pnaant dachte dat hy hem vergift mogte hebben
in het optellen/ soo kont gy uwe Somma probee-
ren: werpende alle 9 daar uit/ ende de Cijffer die
gy dan ober houdt van de Somma/ moet den ande-
ren gelijk zijn/ die gy uit den Facit ook ober houden
sult/ als gy van gelijken al de 9 daar mede uitge-
woyten hebt.

Subtraccio, ofte Afreckinge.

Dient om het minste Getal van het meeste af te trecken / te welck gedaan zijnde / soo werdt het overblijff de Rest genaamt. Hier zijn vier saaken de Betalinge; ten verden / de Rest; ten toeden / Proche.

Exempel: Een koopman is schuldich 565 guldens / waar op hy Betaalde 431 guldens. Bzage / hoe veel hy nog te rest blijft; Om dit te werten / moet men vooz eerst de Schult opstellen / en onder de selbe de Betalinge / ende (beginnende aan de rechterhandt van onderen opwaerts) seggende 1 van 5 blijft 4 / en stelt de 4 onder de 1 / daar na 3 van 6 blijft 3 / en stelt die onder de 3 / daar na segt 4 van 5 blijft 1 / ende stelt de 1 onder de 4 / Rest dan nog 134 guldens.

Om nu hier af de Proche te maken / soo addeert heste 134 mee de Betalinge 431 / die moeten t samen weder effen son veel uit maken als de bovenste schult bedraagt / te weten 565 gelijk nu hier boven ter zijden verreckent sijn: Ende dit is de rechte Proche van Subtraccio.

Guld.	stijlb.	penn.
565	3456	-- 9 -- 8
431	3345	-- 7 -- 5
<hr/>		
134	III	-- 2 -- 3
565	3456	-- 9 -- 8

Mul-

Multiplicatio, of Vermenigvuldige.

Leet een Getal / door hem selben / of door enig ander Getal / vermenigvuldigen / waar toe noodig is dese volgende Tafel wel bescijft van buchten te kennen.

Tafel van Multiplicatio.

1 mael	{ 5 } { 6 } { 7 } { 8 } { 9 }	{ 25 } { 30 } { 35 } { 40 } { 45 }
2 mael	{ 10 } { 12 } { 14 } { 16 } { 18 }	{ 50 } { 60 } { 70 } { 80 } { 90 }
3 mael	{ 15 } { 18 } { 21 } { 24 } { 27 }	{ 75 } { 90 } { 105 } { 120 } { 135 }
4 mael	{ 20 } { 24 } { 28 } { 32 }	{ 100 } { 120 } { 140 } { 160 }
5 mael	{ 25 } { 30 } { 35 } { 40 } { 45 }	{ 125 } { 150 } { 175 } { 200 }
6 mael	{ 30 } { 36 } { 42 } { 48 } { 54 }	{ 150 } { 180 } { 210 } { 240 }
7 mael	{ 35 } { 42 } { 49 } { 56 } { 63 }	{ 175 } { 210 } { 245 } { 280 }
8 mael	{ 40 } { 48 } { 56 } { 64 } { 72 }	{ 200 } { 240 } { 280 } { 320 }
9 mael	{ 45 } { 54 } { 63 } { 72 } { 81 }	{ 225 } { 270 } { 315 } { 360 }
10 mael	{ 50 } { 60 } { 70 } { 80 } { 90 }	{ 250 } { 300 } { 350 } { 400 }

Miet welke Tafel top dese Crap van de vermenigvuldigen der weeten konst sullen bescijft / alsoo wy voorgedomen hebben te onderwijfen.

Elfde Trap.

Begrijpende herschepdene Stichtelijke.
en Leersame Bijm-spreukjes.

Bemide Liefhebbers / hier geef ik u nu noch eenige seer Leersame / Stichtelijke / ende aandachtige Verskens in Bijm / met verscheyden soorten van Letteren gedrukt / om U L. daar door soo wel in 't leesen ende schryven van den Bijm-konst (die nu seer in zwang gaar) mede alleugskens te oefnen: Somminige der selver Verskens somtijds na schryvende / eenige altemets leesende / ofte ook van buiten leerende / daar gy dan best toe geneegen sult zijn; want de Bijm-konst vernakelijkt / suijt / ende doozdingende is / om de Menschen tot Deugden aan te setten. Dope dat U L. dese mijne moeyte ende arbeide niet onaan genaam sal zijn.

Waar 't geey Kind maar die u leerd,
Ey houd u Hert niet afgekeerd:
Wanneer my iemand leerey wil,
Ik maak sy 't leerey geey Versgeil,
Wanneer het goet is 't geey ik leer,
Laat leerey my, of Ruwege of Heer,
Laat leerey my, of Wif of Man,
Wanneer ik seegts wat leerey kan,
Die sal hoe groot of kleey say segin,
Oetyd hier sy mijn Meester zijn.

Wacht u, Jonge Jeugt, voor 't quaat,
Of het nu schoon in zwange gaat,
Laat geene Dag ten einde gaan,
Of gy hebt wat goets gedaan.

Met u gemoedt na hoven siet /
Acht alle d' Aordsche dingen niet.

't Verstant geoeffent vlijtelijk,
Sal worden van geleertheit rijk,
Maar oeffent gy het niet ter deeg,
En laat het leggen luy en leeg,
Soo zal 't vervuylen en op 't leet,
Niet worden dan een sonden Nest.

Wanneer een Meester leert om wijs /
En 't kindt wel hoort / soo wort het wijs /
Wanneer men in de Schoole tracht /
Naar wijsheyt die men hoort acht /
Soo moet een Meester aan sijn kant /
Sijn Leere passen na 't Werkant /
De Leerling moet ook aan sijn zy /
Sijn Oore leenen straks daar by /
Wel hooren / en wel leeren maakt /
Dat 't kindt aan rijpe Wijsheyt raakt.

Die in haar Jonge Jeugt bequame konsten leeren,
Dat sal haar groene Tijd, en gryse Jaeren eeren,
Dat is de beste schat, die t'huys en over-al,
Haar Teergeld, haar vermaak, haar steunsel wesen sal.

Als 't Ongeluk den Mensch maakt arm, beroyt en bloot,
Soo helpt den trouwe Konst haar Meester in den noot.

Wendt, Jonge Jeugt, het Oog van 's Werelts Ydelheden,
Die by den Mensch voor schoon geacht zijn hier beneden,
Maar stiert, ô domme Jeugt, daar u de deugt gebiedt,
Daar zijn geen dingen schoon, dan die men niet en siet.

O Jeugt

O Jeugd! wilt tot de *Misere* gaan,
Op dat u geen gebrek mag slaan,
Soe wie niet spaart ter reegter tijd,
Verliest zijn *Goed*, en *Honger* lijdt.

*Al wat men na verlies niet weder kan bekomen,
Dient nauw te zijn gespaart, en neerstig waargenomen,
Siet al wat eeuwig duurt, wort in der tijd gesocht,
De tijdt de nutte Tijdt, dient uit te zijn gekocht.*

**De schaamt ontrent de teere Jeugt /
Dat is een tephken van de Deugt /
Een tephken van een lagten aart /
Die hondert goede dingen baart.**

Wellust, wordt gekocht met pijn,
En sal altijd schadelijk zijn.

Bedwingt het *Kijnsien* jong en teet /
Daar geen bedwang is / is geen *Eer*.

*Neemt waar de middelen u gesonden van den Heer,
Godt helpt die, die niet luy, hem selven stelt te weer.*

Uw' Oog moet mikken op het Goet,
Uw' Oor maar voor de Deugt op doet,
De rest laat loopen, end' uw' Ziel,
Sal krijgen 't geen haar wel beviel.

Een Jongman buigt hem neer / vernedert sijne *Sin-*
nen /
Wanneer de *Wijsheit* selfs / hem onderwijst van *bin-*
nen /
Maar leedig van de *Leer* des *Wijsheits* / staat hy
hoog /
Verheft hem selven stout / end' pronkt maar wat in
't Oog.

Hoe

Hoe zalig leefd en sterft de Man,
Die hier wel leefd, en sterven kan.

Een *Dijdig* mensch heeft groot gequel /
Wanneer het gaat sijn naasten wel.

Die sich laat eer aandoen, meer als 't hem betaamt,
Is weert geweldig trots, of gek te zijn genaamt.

Och! hoe is de *Mensch* verblind,
Die alleen sijn vleesch bemind,
Die de zotte *Werelt* kiest,
En sijn waerde *Ziel* verliest.

*Betrouwt geen Hypocrijt, of Vriendt op valsche gronde,
Die anders is in 't Hert en anders in den monde,
Van vooren is hy wit, en biedt u vriendschap aan,
Van achteren is hy zwart, vol haat en nydt belaan.*

Daar is geen Weg foo quaat,
Daar de Deugt niet door en gaat.

*Hoe rolt het los geluk, hoe gaan des werelts saken,
't Is rook, 't is enkel wint, al wat de Menschen maken,
Haar voorspoet, eer en staet, hoogst geachte goet,
Gaat schielijk op en neer, gelijk als Ebb' en Vloet.*

In 't straffen Godt wel langzaam is /
Maar als hy straft / hy straft gewis.

De zegen Gods maakt rijk, sijn oogen voor ons waa-
ken,
Ey wilt dan niet te seer na d'*Aartsche* Goederen haa-
ken,
Maar soekt eerst Godes Rijk, en sijn *Gerechtigheit*,
Kost, Klederen, Drank, en Huis, is u dan al be-
reidt.

Die

Die Leugen spreekt soo voor als naar,
Wort niet geloofst al spreekt by waar,

Die daar een Ombagt heeft geleerd,
Die heeft een mood maar hy op leerd,
Seen Ombagt soo gesing huy doek,
Dat niet sijn eigen Meester Soed.

Den Geest vergaant / 't Derstandt berdoegt /
Dannert het niet ge-offent woegt.

En segt niet alles wat gy weet,
Noch geloofst niet wat elk uit meet,
Noch doet niet alles wat gy kondt,
Noch lust niet al wat lust u Mondt.

Wanneer den angst ons meest verbaast,
Dan is Gods hulp ons 't aldermaast.

Een kwaad gemoed haard groote pijn,
Die wel doen, sijn Eij Drotse sijn.

Een Dhandt die daar kijft / en sal u niet betraden /
Al maakt hy veel gebaars / veel minder sal hy schaden /

Maar / die daar zwijgt / die sal u kreuken ontbrachten /
En geben u een sterck / eer gy het zijt verdacht.

Het Leeren wert niet ingedrongen,
De lust moet wesen in de Jongen.

Soodanig als de Mensch heeft afgeleyt zijn Leden,
Soodanig sal de Mensch voor Gods Oordeel treden,
Soodanig als de Mensch daalt neder in het Graf,
Soodanig rijft hy op; in Vreugt of Helische Straf.

Wat

Wat scherp is in de Mondt, dat doet de spijle maaken,

't Is Peper, Sout, Azijn, die goede Sauce maken:
Geest Kinders soeten Koek, en Vrouwen nieuwe Most,

Wat op de Tonge bijt, is rechte Manne-kost.

Wie seegloos hem betaalt / op bystant van zijn Dinden /

Die sal hem in den nootd / heerlijk bedrogen vindent.

Witte Ravens vind men selden,

Alfoo selden vind men Trouw,

Maar die zijn-Hoop op Gods wil stelden,

Hadden daar van noyt berouw.

Het Kindt van boose Geest, verbeterd en vermaert,
Na dat der Ouderen Tucht, de Roe gebruikt of spaert.

Ach! 't is een nietig ding / dat wy hier Schoonsheit noemen /

Daar op de Verdorft stof / daar van de Drouwen roemen:

Deemt weg een enkel Deel / al wat daar onder leidt /
Als niet als vupie staukt / en rechte vupligheit.

't Is alles wel, als 't einde is wel,

Want 't einde maakt ons dikwils spel.

Al slaapt de Waarheit voor een tijdt,

Sy wortt gewekt tot Leugens spijt.

Door deij Olfensgeft 't kriegt te kriegn,

Olfens wie kan. **S O P S** Oog bedriegen.

Seb

Soo Jonge Luyden wisten 't wel,
En Oude Luyden konden 't spel,
Geen van hun beyden zouden oyt,
Soo lang zy leven zyn beroyt.

Wat is van 's Weerelts vzeugt / de Jeugt is haast
verdweenen /
En met de snelle Jeugt / gaat ook de vzeugt daar
heen /

En als den korten dag / ten einde is gegaan /
Wat vzeugde / wat verdzier 't het isser mee gedaan.

*Een qualijk opgetrokken Kindt,
En is niet beter als een Rindt,
De Kinders zyn, of hart of zacht,
Na dat zy werden opgebracht.*

En oordeelt niet, maar 't oordeel schort,
Op dat gy niet ge-oordeelt wordt,
Want, met de mate die gy meet,
Sult gy daar na ook zyn bestet.

*By is van Seest ey Wijsheyd niet;
Die altijd op het synde leit.*

De krep wordt van den Druy allengskens uit gegee-
ten /
Het Staal werdt door de Lucht / en metter tijdt ver-
sletten /
Al valt den Ephen Boom niet juist den eersten slag /
Hy vzecht zyn sieple kruin / op 't einde van den dag.

Een

*Er doet geen kosten wie gy zyt,
Meer als u Winst en rente lijdt.*

Gelijk als Mensch en Mensch verschillen in de leden,
Soo is ook Mensch en Mensch verscheyden in de ze-
den:

Gelijk als Mensch en Mensch verschillen in de spijs,
Soo heeft ook yder Mensch een onderscheiden wijs.

En Sicrigaart / spialt dat hy veel liever wornt /
En lepel Gouts / als van verstant een volle Comie /
Maar een Kunst-lievend Man agt meer in sijn
Gemaect /
En droppel Wijsheit / als een heele Sec voi
Goedt.

*Tot d' Aerd wy al te saam behooren,
De Doodt die komt ons alle by,
Wy werden ongelijk gebooren,
Maar in gelijckeyt sterven wy.*

Eplaat / wat is den Mensch: een Wint / een Hoek /
een Wasem /
En schaduw sonder Lijf / een Damp / een lichten
Rasem /
Een Mist / een schrale Lucht / een Geet / en nle-
tig Wat /
Een woosen Harden Pot / end ik en weet niet
wat.

Al wat beginsel heeft ontsaan,
Dat moet eens tot het einde gaan,
En watter oyt geboren was,
Het moet al sterven, laat of ras.

F

Een

Een Vriendt, moet dat een Vriendt, een oud gebrek
verlaten.

Een Vriendt, moet ont een Vriendt, sijn eygen we-
sen haten.

En worden als zijn Vriendt: een Vriendt moet ont
een Vriendt,

Vrywillig onderstaan, ook dat hem niet en dient.

't Is een wijs Mensch die kan sien /

Wat hi doen moet / of moet wken /

Maar noch wijser is de Man /

Die zijn Fouten Merken kan /

Alderwijst die sonder Nijdt /

Schelt zijn Naastens misdaat quijt.

Wildy reysen door het Land,

Hebt vijf dingen by der Hand,

Hebt voor eerst, een Ezels oor,

Dat is, past op u Gehoor,

Hebt het Ooge van een Valk,

Dat is, let op meening Schalk,

Hebt de beenen van een Hert,

Ziet dat gy niet gevangen wert,

Hebt dan noch een Verkens Muyl,

Dat is gezeyd, ontziet geen Vuyl,

Hebt voor al een Kemels Rug,

Voor Geluk en Ongeluk.

Die niet den goeden gunne gaat,

Ey agt ik noyt mijn levey kwaad.

Ey die niet swaden veel verkeerd,

Ey heb ik noyt voor goed ge-eerd.

Die

Die in weelde zijn gewent /

En van doof heyt noyt gescheut /

Die 't geluk van alle kant:

Dalt gelijkt als in de hant;

Dallen dikmaals onder voet:

Dooy haat al te groote Goet:

Al te hoog verheben staat:

Dooy zijn zwaart om leege gaat.

Eey groote Raab, ey niet daer in,

Eey groote Heine sonder Hum,

Eey groote Stad ey weynig Liden,

Eey groote Beurt ey niet Verzien,

Eey groote Seguur ey weynig Brand,

Eey groote Kop ey klein Verstand.

Eere die de Wijsheyd geeft,

Altijd Bloeyd en altijd Leefd,

Die geleerd is en begaafd,

Die sijn Borst met Wijsheyd laafd,

Haat, noch Hoor, noch lange Tyd,

Noyt sijn Naam of Eer verlijt,

Een Geleerd verstandig Man,

Na de Dood noch Leven kan.

Godt en niemant meer te vreesen,

Wel doen, altijd vrolijk weesen,

Eer aan doen sijn Oyrigheit:

Leven vroom in stilligheit,

Buyten dienst van Hof en Kerk,

Vlytig by sijn eygen werk,

Goed ter noordruft en geen raect,

Sulk een Leven ik begeer.

†

Twalefde

T W A L F D E T R A P .

Leerende alderhande Colouren van Inkten te maken, ook Goudt en Silver uitter Penne te Schrijven, met noch enige aardige Secreten der Penne.

Nu hoort 't laast ende tot een Co-gift/ indien gheeren wilder/ ende geringe soude Colouren veralderhande soorten van Inkt soude konnen maken/ soo heb ik het necesse deel der Inkten en Colouren (u daar toe noodig) alhier gheset; Daer en hooren op wat maniere ghy met Goudt en Silver sult uwe Colouren te maken. Hier by heb ik ook noch enige Secreten der Penne gheset: alles tot **H. A.** oeffeninge/ geyff/ luyf/ vermaakt/ ende proeyt.

Om seer goeden zwarten Inkt te maken.

Nemt anderhalf pondt Regen-water/ ende doet daer in drie Onzen gebrooken Gal-wooten/ ende laet soo staan twee dagen in de Sonne. Dan doet ter noch by twee Onzen Ogers koper-rood/ sieden wessooten/ ende roert 't wel onder een met een seff/ ende stellet wederom twee dagen in de Sonne. Ten laesten doet daer noch in een Once Gomme van Arabien die seer klaar is./ ende klaer wessooten/ mit een Once Gumaat-aypels seffelen/ indien ghy die wochten kondt. Dan laet een weynig zieden mit een sacht vuur/ ende giet klaar boven af/ dat ghy sult moegen bewaren in een Glas- of ste fouden Pot/ ende 't sal seer swaer ende uitermaten goeden Inkt wesen.

En

Een ander Maniere, om met der haast goeden zwarten Inkt te maken.

Ghy sult nemen drie Pinten Wijn/ een vierendeel van een pondt Sahnooten in stikken gebrooken/ ende haer sieben in den voorschreven Wijn/ alrijdt wel onvroede/ tot dat een vierendeel van den Wijn uingesooden is: Recint het als dan van 't vuur/ ende wech luttel zynde/ doet 't er een vierendeel vendes koper-rood in/ ende roert het nog een wyle tydes wel/ ende laet het staan tot des anderen daags. Recint dan een ander Pot ofte Kruyke/ daer in ghy die Inkt wilt laten/ en roert hem eerst wel omme ende zygt hem doot/ en doet ofte Ceerins in een ander Pot/ ende doet 'er dan in vyf Onzen Gomme/ ende ghy sal seer goet en swart zyn.

Om Rooden Vermilioenen Inkt te maken.

Nemt Vermilioen/ ende wyjft het op eenen seer seffelen water/ tot dat het geelachtig word/ mit schoon water/ en deselve gewreven zynde/ sult ghy 't selve Vermilioen leggen in een seffelen Kruyke/ 't welk ghy het gemaakt sult hebben/ daer sal de verschigheit in trecken/ ende droog zynde/ doet in een bockskien: Als ghy in de Vermilioen besigen wilt/ recint daer van soo veel ghy wilt: mengte met geweynereet klaer Ege/ of wit van een Ege/ soo dist als bey/ laette in de Sonne droogen in een Glas/ ende wel redoygt zynde/ doet het in een Doosken/ en willede foudt seffenen/ mengt meest met water en klaer Ege. Nota: Soo in uwe Derde enige blaaskens of bob bestens kanten/ soo recint wat Materie uit uwe Doeren/ of een dypzelken Oeff-galle/ of een weynig Water/ doet het in de Verur/ sy sullen in 't roe-
den verduyren.

Een goede maniere om Bresilie te bereyden.

Nemt een mengelen goet kilaar out Bier / twee gemeene Romers out Regen-water / een Romer Wijn-Rijn / doet daar in een half-pondt Bresilie / die loodt-witten klaren Aluin / ende een loodt Gummi Thragacanti; zied het te samen op de helfte / ende giet het als dan kilaar af / ende behoudt het reynelijck datter geen stof noch vuyligheit in komt / het wort hoe langer hoe schoonder.

Noch een Maniere om heel schoon Roodt Bresilie te maken.

Nemt een loodt Bresilien hout / klein gemalen / bykans soo veel Aluins / ook gebroken / in een half Pint's Potken / ende daer op Regenwater gegoten / tot dat het hout bedekt is / laat het een Nacht weeten / doeter dan 's morgens soo veel Wijn-Rijn toe / dat het Potken op drie vingeren breedt bedekt zy: Ziedet dit te samen / tot dat het vierde deel ofte meer in-gesoden is / gy zult het dikwils onder 't zieden chyroeren / daar na zult gy het selve dooz een Doek ziften / in eenen schoone Pot / sapt hem wel dicht / 't sal goeden Inkt zijn.

Om schoone Blauwe Inkt te maken.

Nemt wel gesuyverde Smalte / mengtse in Som-water / ende dat matig / dat het niet te dik en sy: Ende om de proebe daar van te doen / siet maakt een Letter of twee met den Smalte / ende hoer zijnde / legter een schoon Papie op / wijdt dat Papie / 't welck op de Letter leydt / sijt met de Hand / blijft het Smalte aan 't Papie hangen / so moeter meer Gomme in. Om wel niet de vsozschelen Smalte te mogen schryven / soo moet men een

slap.

Nappe lange geuebbe Penne hebben. Soo de Smalte te te bym wort dooz lange staam / soo giet het Som-water af / ende doeter kilaar water op / roert het wel om / ende laatsen saken / ende giet als den het water daar van / tot datse weder schoen is / ende als gyse wederom besigen wilt / gietet Som-water by als vooren.

Om op drierhande maniere Geelle Inkt te maken.

Nemt Opziment / ofte Auripigmentum / sijn gewonen / met kilaar Ege getempert / 't schoone Geelle Inkt.

Desgelijcks Saffraan niet Eger-doorens gemengt / is goede Geelle Inkt.

Item / Saffraan geuecht in versche kilaar Ege een Etmaal lang / giet dat Geel Ey-water in een Potken ofte Schelpen / ende tempert daer wat begerde Masticot in / 't is ook schoone Geelle Inkt.

Om Groen te maken, daar men mede Schrijven ende Verwen mag.

Nemt Spaans-groen / Litargirium en Oulst / ver / stampt het al te samen met Kinder-visse / daar na schijfster / verster / ofte schilberter mede / ende gy sult een schoone Coleur sien / als of het Emmeraid Verwe waar.

Een goede maniere om Goud te bereyden, dat men daar mede schryven kan.

Nemt oprecht Salamoniack, en seer vet Som-water / dat moet men soo lang wijden tot dat het een wit Papken wijdt / ende als dan sal men een blad geslagen Goudt 't effens neemen / ende dat daar wel onder wijden / tot dat het klein zy / en als dan sal

4

sal

sal den wederom een ander neemen / ende dat ook
alfoo gezecken sijnde / wederom een ander tot dat
goude wel een nye gezecken moet worden / neent
het als dan wel reyn op / ende doet het in een suppe
: Wasen Schale / met seer kilaar ende suppe : regen-
water / 't selve kilaar makende / roeret als dan niet
een suppe : Dercken wel onder malkander / ende laet
het staan sinnen / niet het Water seckelijc af / vult
het wederom met schoon water / ende roeret het om-
me / ghy moet het Water soo dikwils af-gieten / ende
wederom versij oppieten / tot dat alle betingheit en-
de onreynheit wel of is : Ende als dan sult ghy het
Goudt soetkens met een schoon Penrel in de schelp
dorn / ende verspenden 't in de schelp / laet het als
dan droogen : Als ghy 't gezuipen wilt / sult ghy
kilaar ende dun Gou-water neemen / ende gezuipen
soo het 't L. beseft / makende niet meer als ghy
toet hebt.

Om het sijn Gout te breeken, dat men
daar mede Schildert of Schrijft
met Pen of Pencil.

Niet mit geslagen Goudt / ende vier druppelen Ds
lang / mengt al te samen wel ende doet het in een
schonken. Ende als ghy het te werke seltten wilt /
soo comert het met Gou-water / ende 't is ge-
daet.

Om met silver uit de Penne of Pen-
cil te ceelen te schrijven.
Wist by nu Silver bereyden / om daar mede u
Penne ofte uit den Penrele te schrijven /
soo beseft daer mede op deselve wijse / en maniere /
als het boden van 't Goudt is geseft / exempt dat
het en schone van geslagen Goud-bladen / sult inoer-
ten

ten neemen geslagen Silver-bladen : De rest is alles
gesijft als met het Goudt.

Om verheven Letters van Goudt en
Silver te maken.

Neemt twee bollon Dochts / maakse wel schoon
ende siofte / ende peisier het sop soo sijft uit als
gh kuint. Dan doet 'er in een luttel Triets / dat
het zuur is / ofte een luttel Saffraan sonder sulfit /
ende schrijft daar mede grootachtige Letters ofte au-
tere / ende laatsse droogen. Daar na soo over-treke
noch eens / om soo dik te maken als ghy die begert /
ende laatsse droogen. Als ghy u Goudt daer op leg-
gen wilt / soo maakse waarm niet uwen Kassen /
ende legget daer op u Goudt-blad / dan bedekt het
terstondt met Gatoen ende wijvret / soo salder afgaan
dat niet gebat herft. Soo doctide sal u werck Dri-
gult bijden en verheyden / 't welk sal lustig wesen en
te sien.

Om te schrijven dat men niet kan lee-
sen als by nachts.

Menget Driedewijn en geslooten Glim-hout te
saluen / 't welk by nacht glimt / ende schijnt
daer mede op droog Papier / soo sal men 't niet kon-
nen lesen als in den nacht by donker.

Om Letters te schrijven die niet leeselijc
sijn, dan tegen het Vuor.

Neemt Salomoniac, sioftet wel kleine / ende sol-
vert 't in water / dan schijft daer mede wat u
beseft op schoon Papier / ende laet droogen. Als
gh 't lesen wilt / houde Papier tegen 't Vuor / en-
de ghy sultet wel lesen. Oite arent. Limon-Sap / en-
ofte van Ajum / wat dat sei daer mede schijft / en
is niet leeselijc dan tegen 't Vuor.

Om Letters en Inkt-plakken uit te
doen op het papier.

Nemmt Salpeter ende Ongers Coper-root / van
elk een pont / distilleert te samen. Van neemt
een Spongie / ende maakt die nat in bit water / ende
wijst daar mede de Letters / soo sullen si terstont
uitgaan. Ofte anders neemt Poeder van wit-been
ende plesfert twee Oncken / wijst wel klein / ende
mengt te samen / ende temperet die met een dajer
van een Ey / ende besrijft daar mede u Letters / en
laats alsoo droogen. Dit gedaan zijnde / schraep het
af met een Penne-mes / soo sal het Papier wit bli-
ven.

Een water dat de Letteren terstont
oetet van het Papier.

Nemmt een pont Ongers Coper-root / drie pont
Salpeters / vier Oncken Vermilioen / ende vijf
pont Aluin / Asomische Foulie / stoot te samen tot
Pulver / ende distilleert het in een Glazen Vat met
sacht Damp / soo zullender af distilleren twee waters /
het een Wit ende het ander Groen. Is 't dat gy
neemt een luttel van het eerste / legget op een besche-
ven bladt Papiers / wijstende voorts met een scher-
pen groeven Doek op de letters / zy zullen terstont
af-gaan van het Papier / ende 't sal soo Wit wesen
als ofter royt Inkt op geweest en hadde. Een twee-
den / is 't gy het voorszende water warm maakt /
ende over dien damp hangt een bescheven bladt Pa-
pier / het sal terstont zijn als of 't over thien Jaar-
te vooren geschreven waer.

Om

Om een Poeder te maken, daar men de Inktpla-
ken die op 't Papier gevallen zijn, of
ook de geschreven Letteren, kan
uit het Papier doen.

Nemmt wel gewezen Ceruse / temperet met
mandel-melk / en laats dan droogen / dan sult
guse weder wijven / en laats droogen als hoven /
ende tot seben reysen. Ende bewaert dit aldus tot
Poeder gebracht. Ende als gy 't gebruiken wilt /
om de plakken ende het geschift mede uit te doen /
neemt een klein Doekken in schoon Water nat ge-
maakt / wijngt het Water uit / ende spreidet op de
plaats daer gy 't gebruiken wilt / laats 't daar een
luttel tijds op leggen / tot dat 't Papier en de Inkt
wel vochtig daer af geworden zijn; daar na neemt
dit doekken wederom af / ende op de Plakken of
Letters die gy uit doen wilt / doet een waering van
't voorszende Cerus Poeder / ende laats het alsoo eenen
geheelen nacht lang leggen. Des anderen daags
neemt een droogen schone Doek / ende wijst mede
op 't voorszende Poeder / het Papier salder wit af
blijven; om daar op te mogen schrijven als te voer-
en / ende beter ook: ende en is 't ter eerster reyse
noch niet al uit / soo doet het nog eens / ende gy sult
daer geen gebrek aan vinden.

Temperatuur of Gorn-water te maken, om ver-
scheyden Verwen mede te temperen.

Nemmt een Loedt Arabische Gorn / ende ontrent
een halve groote Noot Gornu Traganti / doet
die in een sinder Potten of Kuyken / giet daar schoon
Regen-water over / twee vingers hooch / laats
het alsoo toe-gedicht staan vier dagen lang / dat het
doet

dooy-weekt wozyt / daer na neemt een symber stoffen
ken ende roert wel onder malkanderen / set het dan
op een kleynen gloet / laat het warm worden / maar
niet sieden / gestadig om-roerende ont de klonten te
doen breeken ende versmelten / zijget dan voer eenen
Linnen doek / daer na gieter weder soo heel schoon
water ober / tot dat het soo dik zy als Boon-Oly /
doet het dan in een Glasen Flessche / wel toe-ge-
sloopt / om u Temperatuyr te bewaren voer sief en
vuyligheit / maar gy moet het alle dagen niet een
stoffischen wel om-roeren tot dat de dikte vergaan en
de versmolten is / want de Gommi Traganti / dyest
garen lange boben / al eerste geheel versmolten en ver-
andert is / Indien gy nu beuint datse weder te dik
ende te kleberig is / soo gieter weder klaar water o-
ber als voren. Dese Temperature werdt dooy Out-
heit klaar / ende de Tragant, sulst na de grond / soo
datse hoe ouder hoe beter is. Gieter dan een wey-
nig Rose-water in / om een goede reuk te behouden.
Met dit Temperature-water behout gy de Verluen
licht en schoon / want de Arabische Gom alleen
maakt de Coleuren donker ende droevig. Tempe-
reert dan hier mede uwe Verluen / ende als sy u
verdroogen / soo bevochtigtse weder met een schoon
water / sy souden anders voer de Tragant al te lij-
mig worden. Doch soo gy merkt dat u Inkt of
Verluen metter tijdt te dun wozyt / als dan gieter we-
der van dese Temperature ober / soo behoudt gy al
u gheleuwerde Inkten altydt schoon.

Korte

Korte Vragen voor de kleyne Kinderen door JACOBUS BORSTIUS

- Vrage **W**ie heeft u geschä-
pen?
Antw. Godt.
Vrage Hoe veel Goden zijnder?
Antw. Een Godt.
Vrage Wie is die Godt?
Antw. De Vader / Zoon en
Heylige Geest / een Godlyk
Wesen en drie Personen.
Vrage Hoe heet Godt den
mensch geschapen?
Antw. Na sijn Beelt / goet en
overecht.
Vrage Welk is Gods Beelt?
Antw. Gerechtigheit ende Heyl-
ghheit.
Vrage Heeft den Mensch dat
Beelt noch?
Antw. Neen / hy heeft het ver-
looren door de sonde.
Vrage Wat is sonde?
Antw. Ongerichtigheit.
Vrage Waar uit kent gy de
sonde?
Antw. Uit de Wet Gods.
Vrage Wat is de Wet Gods?
Antw. Een regel van ons Le-
ven.
Vrage Wat eijcht de Wet
Gods van ons
Antw. Godt lief te hebben bo-
ven al / en onsen Naasten als
ons selven.
Vrage Kommen wy dat volko-
melijk doen?
Antw. Neen.
Vrage Waarom niet?
Antw. Om dat wy verdoopen
zijn.
Vrage Dan waer komt die ver-
doopenheit.
Antw. Van Adam.
Vrage Wat heeft Adam ge-
geeten.
Vrage Hoe heet de Boom
van goet en quaet.
Vrage Waarom was dat soete
Antw. Om dat Godt het
boden had.
Vrage Daar bleef Adam den
Antw. De Engel met een zwerd
saagde hem uit het Paradyse.
Vrage Welk is de straffe van
de sonde?
Antw. De Dood en Hel.
Vrage Wie heeft de Hel ge-
maakt?
Antw. Godt de Heere.
Vrage Dooz wien?
Antw. Dooz de quade Kinderen
en alle Godtlose Menschen.
Vrage Wat zijn quade Kinderen?
Antw. Die haar Ouders ende
Meesters ongehoorsaam zijn /
ende Gods geboden verachten.
Vrage Wat straffe lidense in de
Hel?
Antw. Sy branden in het ewi-
ghe Iger.
Vrage Wilt gy daar zijn?
Antw. Neen / ik waar geent
in den Hemel.
Vrage Wie sal vaer in hemel?
Antw. Alle goede Kinderen en
geloebige Menschen.
Vrage Wat doense daer?
Antw. Sy singen / Heylig / Heyl-
lig / Heylig / is de Heere / God
der Heyligharen.
Vrage Wie sal ons daar brengen?
Antw. Onsen Saligmaeker.
Vrage

Wie is u Saligmaker?
 Antw. Jezus Christus.
 De Hoedanngen Perfoon is
 Antw. Godt en Mensch.
 In Is hy Godt van een-
 uigheit?
 Antw. Ja: hy is Godt van
 ewigheit: eer de Wereld
 was.
 Dage Wanneer is hy Mensch
 geworden?
 Antw. In de volhept des tijds.
 Dage Apt wien is hy geboor-
 ren?
 Antw. Apt de Maaget Maria.
 Dage Dooz wiens kracht is
 dat geschiedt?
 Antw. Dooz de kracht des Heyligen
 Geest.
 Dage Waer mede maakt hy
 ons Zalig?
 Antw. Met sijn Lijden en ster-
 ven.
 Dage Onder wat Richter heeft
 hy geleden?
 Antw. Onder Pontius Pilatus.
 Dage Wat dood is hy gestor-
 van?
 Antw. De dood des kruyses.
 Dage Dooz wien is hy gestor-
 ven?
 Antw. Dooz sijn Volk?
 Dage. Wie is sijn Volk?
 Antw. Alle Geloohige.
 Dage Wat is gelooven?
 Antw. Met sijn Hert op Godt
 vertrouwen.
 Dage Is het gemog dat men
 seyt / ik geloue?
 Antw. Neen / men moet sich
 bekeeren.
 Dage Wat is bekeeren?
 Antw. Sijn leven te beteren.
 Dage Waer in bestaat de bete-
 ringe?

Antw. In het quaat te laten /
 en het goede te doen.
 Dage Mond gy den Hemel daer
 mede verdienen.
 Antw. Neen / Christus heeft
 dooz ons verdient.
 Dage Waer dooz wort het
 Gelooue verkerkt?
 Antw. Dooz de Sacramenten.
 Dage Wat is een Sacrament?
 Antw. Een Teeken en Zegel /
 van Gods genade.
 Dage. Hoe veel Sacramenten
 sijnde.
 Antw. Twee / den Heyligen
 Doop en het Heylige Avont-
 maal.
 Dage Wat beduyt den Doop?
 Antw. De afwassinghe / oec
 sonden.
 Dage. Kan het upterlijk water
 de sonden afwasschen?
 Antw. Neen / Christus bloed re-
 niget ons van alle sonden.
 Dage Waerom moet men de
 kinderkens Doopen?
 Antw. Om datte in Gods dier-
 bont sijn.
 Dage Wat beduyt het Avont-
 maal?
 Antw. Christus lichaem.
 Dage Waerom wort dat
 Avontmaal gebruooken.
 Antw. Om dat Christus ligh-
 haem aan het kruys gebruo-
 ken is.
 Dage Wat beduyt de Wijn?
 Antw. Sijn Bloed.
 Dage Wie heeft dat ingeselt?
 Antw. Christus doe hy dier-
 ven soude.
 Dage Dooz wien?
 Antw. Dooz de Geloohigen / die
 haer selven wel beproeben.
 Dage Waer toe heeft hy dat
 ingeselt?
 Antw.

Antw. Tot sijn gedaghtnis.
 Dage Wat moet men daer by
 gedanken?
 Antw. Christus liden en sterben.
 Dage Is Christus lichaem van
 niet in het Avont-
 maal?
 Antw. Neen / het is in den He-
 mel en sel daar blyuen tot
 den jongsten dag.
 Dage Wat sal hy van komen
 doen?
 Antw. Goddecken de lebendige
 en dooden.
 Dage Wie moet men van het
 Avontmaal afhouden?
 Antw. De onbekerde Menschen
 die van de Waarheyt af-
 dwalen.
 Dage Waer dooz wort men
 die afhouden?
 Antw. Dooz de scietelen des
 Herelrijks.
 Dage Welk sijn de scietelen?
 Antw. De Bekeringe des
 Avonts en de Kerckelike
 luyt.
 Dage Wat sijn wy schuldig dooz
 onse Verlossinge?
 Antw. Dankbaarheyt van God.
 Dage Waer in bestaat onse
 Dankbaarheyt?

Antw. In de Bekeringe
 Dage. Kan de mensch hem sel-
 ven bekeeren?
 Antw. Neen / God geeft de be-
 keringe: en leuen.
 Dage Waer dooz werkt hy
 die?
 Antw. Dooz sijn Doop en
 Geest.
 Dage Welk sijn de vruchten
 van de Bekeringe.
 Antw. Goede Werken.
 Dage Wat sijn goede werken?
 Antw. Gaden die God behagen.
 Dage Wat behaagt God?
 Antw. Dat gedaen wort apt
 waer geloue / tot Gods eer-
 te en sijn Dat.
 Dage Welk is het bodendain-
 die afhouden?
 Antw. Het Gebied.
 Dage. Wien moet men aanbide-
 den?
 Antw. Godt alleen.
 Dage Waerom moet men de
 Heyligen niet aanbidden?
 Antw. Om dat haer die eerre
 niet toe en komt.
 Dage Hoe moeten wy liden?
 Antw. Onse Vader die in de
 Hemelen sij.

Korte Vragen genomen uit het
 Nieuwe Testament:

Dage **W**ar wiert de Heer
 Jezus geboren?
 Antw. Te Bethlehem / Luke 2:
 vers 4 / 5 / 6.
 Dage Waerom heet hy dan
 Jezus van Nazareth.
 Antw. Om dat hy daar is op-
 geboet. Matth. 2: 23.
 Dage **O**p wat tijt is hy gebo-
 ren?

Antw. In de dages twedde
 Maerch. 2.
 Dage Hoe wist Herodes dat?
 Antw. De wijen nye sterren
 quamen het seggen / Matth.
 2: 1 / 2.
 Dage Waer wirt wiffen?
 Antw. Op hadden sijn
 gesien / Matth. 2: 3.

Antw. Hoe viel Apostelen had hy?
 Antw. Twaaft/ Matth. 10: 1.
 Vraag Wat Mirakelen dede hy?
 Antw. Hy maakte de Sieke ge-
 font/ en de Doode lebendig/
 Matth. 11: 5.
 Vraag Waarom hoer de Kijke
 niet in de Wel?
 Antw. Om dat hy Lazarus niet
 en wilde geben de Krumpkens
 die van synen Tafel nielen/
 Luce 6: 21/ 23.
 Vraag Waar hoer Lazarus?
 Antw. De Engelen droegen hem
 in Abrahams schoot/ Luce 16:
 vers 12.
 Vraag Waar is dat?
 Antw. In den Hemel/ Matth.
 8: vers 11.
 Vraag Wat seit Christus van
 de Kinderen?
 Antw. Laat de Kinderken tot
 min komen/ want het Koning-
 rijk der Hemelen komt haar
 toe/ Matth. 19: 14.
 Vraag Wat segt Paulus van
 de gierigheid?
 Antw. Gierigheid is afgodery/
 en een woetel hou alle quaant/
 Col. 3: 5. 1 Tim. 6: 10.
 Vraag Waer mede moetel hy
 dat te heden zijn?

Vraag Wat segt Christus van
 de Kinderen?
 Antw. Datse geen deel hebben in
 het Koningryk Gods/ 1 Cor. 6: 20.
 Vraag Wat seit Petrus van de
 hoobeerdige?
 Antw. Gede wederstaat de ho-
 beerdige/ maar de nederdige
 geeft hy genade/ 1 Petri 5: 5.
 Vraag Waar dooz woer de dur-
 bel verdruven?
 Antw. Dooz een vast geloof/
 1 Petri 5: 8/ 9.
 Vraag Wat seit Johannes van
 de werelt?
 Antw. Kinderkens heet de to-
 reit niet lief/ 1 Joh. 2: 15.
 Vraag Waar moet men meest
 om arbeiden?
 Antw. Om de Spijse die nie
 vergaet/ Joh. 6: 27.
 Vraag Wat moet men alle-
 meest soeken?
 Antw. Het Koningryk Gods/
 Matth. 6: 33.
 Vraag Wien moet men meest
 bresen?
 Antw. Hem/ die Lijf en Ziele
 kan verderben in de Welte/
 Matth. 10: 8.
 Vraag Waar over moeten wy
 meest verblijt zijn.
 Antw. Dat onse namen geschre-
 ven zijn in de Hevelen/ Luce
 10: vers 20.

E Y N D E